Iranian Journal of Anthropological Research (IJAR)

Online ISSN: 2251-8193

Journal Homepage: https://ijar.ut.ac.ir/

A Narrative Ethnography of Linguistic Shame

Hamideh Shiri-Mohammadabad[1]✉

1. Corresponding author, Department of Demography & Anthropology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. Email: h.shiri@yazd.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 2026-07-09
Received in revised form 2026-10-30
Accepted 2026-11-14
Available online 2026-11-15

Keywords:
Linguistic shame,
Dialect,
Accent,
Linguistic Anthropology,
Narrative Ethnography

ABSTRACT

Objective: Language, as a fundamental instrument of communication and cultural transmission, has played a pivotal role from the birth of human civilization to the present day. Nevertheless, not all language varieties are regarded as equally valued, and speakers of certain varieties experience a phenomenon known as linguistic shame in specific social contexts. Therefore, the present study aims to explore the process by which linguistic shame is formed through dialect speakers' memories, to portray part of this experience and gain a deeper understanding of the mechanisms underlying the emergence and persistence of this phenomenon.

Method: This study was conducted using a narrative ethnography approach, and data were collected through observation, informal interviews, and life history writing at Yazd University as a linguistic contact zone. In this study, purposive sampling with maximum variation was employed. The criteria for selecting participants included having experience of linguistic shame. Subsequently, the comprehensive narratives derived from the participants' experiences of linguistic shame were coded based on conceptual overlap and coherence.

Results: The findings of this study, based on the analysis of narratives and observations, indicate that the experience of linguistic shame can be structured into two main narrative codes and five sub-codes. External pressure comprises the sub-codes of the construction of shame in everyday life, the defective voice, and the compulsion toward linguistic assimilation. The internalization of the other's gaze consists of the sub-codes of concealment of the mother tongue and I am not classy.

Conclusions: The findings of this research indicate that linguistic shame is not a transient feeling but rather a profound and enduring experience. Indeed, some narrators in the study had encoded memories of linguistic shame from their childhood and adolescence in their bodily and mental memory well into young adulthood. Consequently, speakers affected by linguistic shame endure considerable difficulties, an experience that not only undermines their self-esteem but also drives some to suppress their local language, accent, or dialect. Thus, by foregrounding the voices of the narrators, the present study contributes to a deeper understanding of linguistic inequalities and underscores the necessity for cultural policymakers to attend to linguistic diversity in Iran.

Cite this article: Shiri-Mohammadabad, Hamideh. (2026). A Narrative Ethnography of Linguistic Shame. *Iranian Journal of Anthropological Research*, *16*(2), 25-49 https://doi.org/10.22059/ijar.2026.418167.459997

© The author(s) retain the copyright.
Publisher: University of Tehran Press.
DOI: https://doi.org/10.22059/ijar.2026.418167.459997

Introduction

Linguistic shame arises from feelings of inferiority and embarrassment experienced by speakers who do not conform to standard language norms (Gallegos, 2023; Misaki, 2023). Drawing on the view that language is a socially constructed practice (Bourdieu, 1991; Duranti, 2009), empirical studies indicate that social evaluations and external pressures often compel speakers to conceal or modify their native language varieties. Globally, accent disparagement and language insecurity contribute to social stigma and marginalization (Motomura, 2024; Codó & Collins, 2025; Park & May, 2025). In the Iranian context, research demonstrates the structural dominance of Standard Persian over regional varieties such as Shirazi, Mazandarani, and Turkish in both public and educational domains (Mozaffari et al., 2019; Bashirnezhad, 2018; Mehri & Mehri, 2016).

However, previous research has primarily utilized quantitative methodologies, resulting in limited examination of linguistic shame as a complex socio-emotional phenomenon. To address this gap, the present study adopts a narrative ethnography framework to investigate the mechanisms by which linguistic shame arises and endures within speakers' lived experiences. This approach aims to provide valuable insights for language policy and educational practices in multidialectal settings.

Method

The present study employed narrative ethnography, and the descriptive data were drawn from participants' experiences of linguistic shame. To achieve this, an attempt was made to understand the narrators' experiences through direct observation, informal conversation, and life-story writing.

In this study, the field of research is not a set of physical locations but a set of lived experiences, each narrative illuminating a part of it. The experience of linguistic shame is a personal and, at the same time, shared phenomenon, which is explored through the researcher's own lived experience. The first encounter with this phenomenon occurred in the university environment. Yazd University, the researcher's context, was chosen as the point of entry into the study of this experience. The researcher listened to the narratives of students whose encounters with linguistic shame throughout their lives had deeply distressed them.

At the beginning of the conversations, the researcher used broad descriptive questioning. For example, the conversations began with questions such as: Have you ever been mocked because of your accent or dialect? Can you describe one or more unpleasant experiences in which you felt ashamed because of your accent or dialect?

Data analysis was a descriptive, interpretive, and multi-stage process in which the researcher's lived experience, observations, and narratives were interwoven. In this study, data analysis followed a multi-stage, interpretive process that integrated narratives, the researcher's experience, and observations. The first stage utilized a holistic reading, in which each participant's narrative was examined as an integrated whole. This approach ensured that the narrators' memories specifically addressed linguistic shame and that their stories reflected the broader context of their lives and circumstances, while preserving their individual voices and

avoiding fragmentation into discrete codes. The second stage involved a particularizing reading, which assessed the coherence and conceptual overlap among the narratives. This stage focused on identifying commonalities across narratives that represent fundamental human experiences (Gubrium & Holstein, 2008: 251-252; Akherati et al., 2025: 160).

In addition, at all stages of data collection, recording, and analysis, the principles of ethics in qualitative research were observed. Before the interviews, the purpose of the study was explained to the participants, and their informed consent was obtained. To protect privacy, pseudonyms were used.

Results

Analysis of narratives and observations reveals that linguistic shame can be classified into two primary narrative codes: external pressure and internalization of the Other's gaze, as well as five sub-codes, which are discussed below.

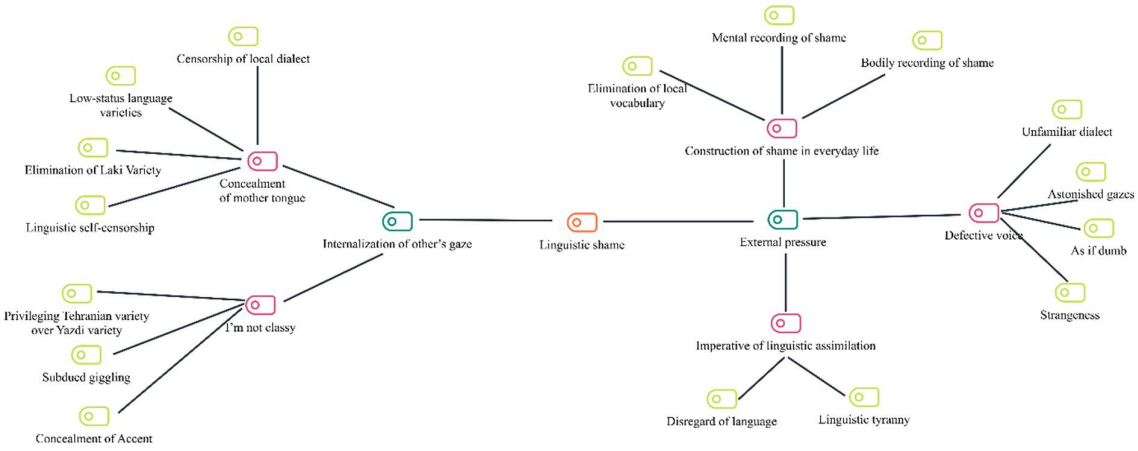

Figure 1. Conceptual Model of the Analysis of Linguistic Shame

External pressure

In the experience of linguistic shame, external pressures are formed at social stigma and are realized when individuals are mocked by classmates, friends, or those around them because of their accent or their low proficiency in the standard language, and their speech style is met with labels such as ugly, rural, or illiterate (Molina, 2023). Such a process is not limited to external humiliation; it also leads to the internalization of stigma and linguistic self-silencing. In the present study, these external pressures are represented through themes such as the compulsion toward linguistic assimilation, the construction of shame in everyday life, and the defective voice, which indicate the prominent role of those around individuals and classmates in the formation of linguistic shame.

Internalization of the other's gaze

The reactions of others to linguistic differences first place the speaker in the position of an illegitimate speaker; then, through others' attempts to correct his or her speech style and through negative evaluation and mockery, the gaze of social others is gradually internalized in the speaker. Consequently, the individual is then evaluated repeatedly not only by others but also

by the self. Thus, he or she calculates the likelihood of error and judgment before speaking (Martín Rojo & Márquez Reiter, 2019). This internalization indicates the persistence of a sense of shame, which is displayed in behaviors such as silence, elimination of accent, and self-censorship. In effect, external surveillance becomes a kind of self-surveillance, represented in this study through themes such as concealment of the mother tongue and "I am not classy".

Discussion

The primary objective of this study was to investigate the formation of linguistic shame through the lived experiences of speakers, using ethnographic fieldwork in a university environment with diverse language varieties. Utilizing a narrative ethnography framework, the research analyzed the mechanisms by which linguistic inequality and speech-related embarrassment emerge, persist, and shape speakers' personal and social identities. The narrative analysis demonstrated that linguistic shame is not inherent to regional varieties but is instead a persistent social construct structured around two principal dimensions: external pressure, manifested in everyday shame construction, perceptions of a defective voice, and enforced standard language assimilation; and the internalization of the Other's gaze, resulting in mother tongue concealment and perceptions of reduced social status.

These findings align with international research on linguistic stigma and institutional language surveillance (Molina, 2024; Martín Rojo & Márquez Reiter, 2019), as well as studies addressing accent disparagement in academic contexts (Park & May, 2025). In the domestic context, the structural dominance of Standard Persian over regional dialects such as Shirazi, Mazandarani, and Turkish in formal domains corroborates previous findings by Mozaffari et al. (2019), Bashirnezhad (2018), and Mehri and Mehri (2016). Nevertheless, empirical variations in the literature reveal inconsistencies with the widespread shame observed in this study. For instance, quantitative research by Arvin and Mirzaei Habil (2024) and Mellatdoost et al. (2024) reported strong mother-tongue adherence and pronounced linguistic pride among Kurdish, Turkish, and Laki speakers. Furthermore, while Bashirnezhad (2018) documented dialect dominance in private family contexts, the present narrative evidence suggests that external shame shapes speakers' self-perceptions, leading them the internalize social stigma even during informal interactions.

Conclusions

The present study shows that linguistic shame is not an inherent feature of a language variety but the product of a social process that begins with external pressures and can turn into internal self-surveillance. By narrating experiences such as being mocked in public, being reprimanded in the presence of others, and having a language variety disparaged, the narrators also showed how others' negative evaluation led to their own negative self-evaluation. Some participants had even internalized the social other's gaze and had become observers of their own speech. In their narratives, they stated that they practiced in front of the mirror, preferred to remain silent in certain situations, or abandoned that speech style. These findings confirm the importance of the issue raised at the beginning of the study and affirm that linguistic shame is regarded as one

of the contexts that reproduce inequality; it is socially constructed and can affect individuals' self-esteem, educational participation, and sense of humiliation, and can become a communicative barrier among people.

In practical terms, the findings showed that life-story-writing-based interventions can help individuals, by providing in-depth descriptions of their experiences in the domains of language, accent, and dialect, to become aware of the social forces that have contributed to the formation of linguistic shame in them. It is also recommended that Iran's educational system recognize dialectal and linguistic diversity as a valuable socio-cultural asset. Instead of emphasizing a single form of language, emphasis should be placed on language diversity in different situations, and necessary training should be provided in formal and informal institutions to make people aware of the consequences of reprimanding, correcting, and publicly shaming others in various social environments.

Funding

I did not receive any funding for the present study.

Declaration of Generative AI and AI-assisted technologies in the writing process

While preparing this work, I used Gemini to edit the language, improve readability, translate the extended abstract into English, and standardize reference citations. I then reviewed and edited the content as needed and assume full responsibility for this publication.

Conflict of interest

The author declares no conflict of interest.

Ethical considerations

The author avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any form of misconduct.

Data availability statement

The data that support the findings of this study are available from the corresponding author upon reasonable request.

Acknowledgements

The author appreciates everyone who generously cooperated and took part in this study.

پژوهش‌های انسان شناسی ایران

شاپا الکترونیکی: ۸۱۹۳-۲۲۵۱

Journal Homepage: https://ijar.ut.ac.ir/

یک مردم‌نگاریِ روایی از شرم زبانی

حمیده شیری محمدآباد[1]✉

[1].نویسنده مسئول، گروه جمعیت‌شناسی و مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: h.shiri@yazd.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:
تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۴/۱۸
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۸/۰۸
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۸/۲۳
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۸/۲۴

کلیدواژه‌ها:
شرم زبانی،
گویش،
لهجه،
انسان‌شناسی زبان‌شناختی،
مردم‌نگاری روایی.

چکیده

هدف: زبان به عنوان ابزاری مهم برای ارتباط و گسترش فرهنگ، از بدو تمدن انسانی تا به امروز نقشی محوری ایفا کرده است. با این حال تمام گونه‌های زبانی به یک اندازه ارزشمند تلقی نمی‌شوند و گویندگان برخی از این گونه‌های زبانی در بافت‌های اجتماعی خاص، پدیده‌ای به نام شرم زبانی را تجربه می‌کنند. ازاین‌رو هدف پژوهش حاضر واکاوی فرایند شکل‌گیری شرم زبانی از قاب خاطرهٔ گویشوران است تا بخشی از این تجربه را به تصویر بکشد و به فهم عمیق‌تری از سازوکارهای پیدایش و تداوم این پدیده دست یابد.

روش: این تحقیق به روشی مردم‌نگاریِ روایی انجام گرفت و داده‌ها از طریق مشاهده، گفتگو غیررسمی و سرگذشت‌نویسی در دانشگاه یزد به عنوان یک منطقه تماس زبانی گردآوری شد. در این مطالعه از روش نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع استفاده گردید و معیار انتخاب راویان، داشتن تجربه‌ای از شرم زبانی بود. در ادامه روایت‌های کلی از خاطرات مشارکت‌کنندگان از تجربه شرم زبانی براساس هم‌پوشانی و انسجام مفهومی کدگذاری شدند.

یافته‌ها: یافته‌های این پژوهش بر پایه تحلیل روایت‌ها و مشاهدات نشان داد که تجربه شرم زبانی را می‌توان در قالب دو کد روایی اصلی و پنج کد فرعی صورت‌بندی کرد. فشار بیرونی شامل کدهای فرعی برساخت شرم در زندگی روزمره، صدای معیوب و الزام به همانندسازی زبانی است. درونی‌سازی نگاه دیگری نیز مشتمل بر کدهای فرعی نهان‌سازی زبان مادری و باکلاس نیستم است.

نتیجه‌گیری: یافته‌های این پژوهش نشانگر این امر است که شرم زبانی یک حس گذرا نیست بلکه تجربه‌ای عمیق و پایدار است. به‌گونه‌ای که برخی از راویان پژوهش حتی خاطرات شرم زبانی مربوط به دوران کودکی و نوجوانی خود را تا سنین جوانی در حافظه بدنی و ذهنی خود ثبت کرده بودند. بنابراین گویندگان تحت‌تأثیر شرم زبانی دشواری‌های زیادی را تجربه می‌کنند. تجربه‌ای که نه تنها عزت‌نفس آن‌ها را خدشه‌دار کرده بلکه برخی را به حذف زبان، لهجه و یا گویش محلی سوق داده است. ازاین‌رو پژوهش حاضر با برجسته‌کردن صدای راویان به درک عمیق‌تری از نابرابری‌های زبانی کمک کرده است و بر لزوم توجه سیاست‌گذاران فرهنگی به تنوع زبانی در ایران تأکید دارد.

استناد: شیری محمدآباد، حمیده. (۱۴۰۵). یک مردم‌نگاریِ روایی از شرم زبانی. *پژوهش‌های انسان شناسی ایران*، ۱۶ (۲)، ۲۴-۴۹.
https://doi.org/10.22059/ijar.2026.418167.459997

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

© نویسندگان.

مقدمه

شرم زبانی ناشی از احساس خجالت، حقارت و سرزنش در رابطه با گفتار است (گالگوس[1]، ۲۰۲۳: ۱۵۰) که بروز آن در یک جامعه چندزبانه امری متداول تلقی شده (عمادی[2]، ۲۰۲۲: ۴) و با ناتوانایی گویشور در صحبت‌کردن صحیح نسبت به زبان استاندارد در یک جامعه تشدید می‌گردد (میساکی[3]، ۲۰۲۳: ۵۲).

زبان استاندارد در یک جامعه معمولاً آن گونهٔ زبانی است که از بالاترین اعتبار برخوردار است (استاریجر[4]، ۲۰۱۹) و اعتبار یک زبان براساس بهره‌مندی‌اش از پشتوانه سیاسی، اقتصادی، نظامی، علمی و ادبی به دست می‌آید (بشیرنژاد، ۱۳۸۳: ۷۰). البته انسان‌شناسان زبان‌شناختی زبان معیار را گویشی می‌دانند که ارتش و نیروی دریایی دارد، به بیان دیگر آن شیوه سخن‌گفتن که اغلب زبان نام‌گذاری می‌شود از حمایت سیاسی دولت–ملت برخوردار است و این حمایت به شکل فرمانی است که آن را زبان رسمی کشور اعلام می‌کند. در نتیجه سایر گونه‌های زبانی براساس میزان هم‌پوشانی در واژگان، دستور و تلفظ به مقام گویش و لهجه نایل می‌آیند (اهرن، ۱۳۹۶ :۱۷۷).

در کل زبان ابزاری قدرتمند است که به انسان در برقراری ارتباط با دیگران کمک نموده و عنصر سازنده تفکر، هویت و فرهنگ تلقی می‌شود، با این حال اگر به درستی استفاده نشود می‌تواند روابط شخصی و اجتماعی انسان را مختل کند و حتی موجب شرم زبانی گردد. شرم‌سازی زبانی قابل دسته‌بندی است و صرفاً ناشی از انتقاد از کسی که در یک زبان مهارت ندارد، نمی‌شود. بلکه این شرمساری می‌تواند ناشی از عدم‌راحتی فرد در برقراری ارتباط به زبان مادری، برتری یک زبان بر زبان دیگر، تلفظ اشتباه، تفاوت‌های لهجه‌ای، استفاده نادرست از کلمات و بسیاری از موارد دیگر باشد (علیوا[5]، ۲۰۲۳: ۵؛ ژنگ و هو، ۲۰۰۸؛ عمادی، ۲۰۲۲: ۱). این در شرایطی است که بنابر نظر بوردیو[6]، برای هر انسانی، زبان یک دارایی اجتماعی ارزشمند تلقی می‌شود اما فقط برخی از اشکال خاص زبانی دارای ارزش اجتماعی هستند و همین امر تبیین می‌کند که چرا افرادی که به زبان معیار سخن می‌گویند در سیستم‌های رسمی و تعاملات اجتماعی روزانه خود از مزایای بهتری برخوردار می‌شوند. مزایایی نظیر موقعیت تحصیلی برتر، جایگاه اجتماعی بالاتر و موفقیت شغلی بالاتر. بنابراین برخی از فرم‌های زبانی قادرند برای فرد ایجاد سرمایه کنند و به بازتولید و تداوم امتیازات طبقاتی کمک نمایند (بوردیو، ۱۹۹۱). اما آن دسته از گویندگانی که با زبان، گویش و یا لهجه‌ای متفاوت از زبان استاندارد صحبت می‌کنند ممکن است نه تنها از امتیازات اجتماعی بی‌بهره گردند بلکه در برخی از بافت‌های اجتماعی، شرم زبانی را تجربه کنند. تجربه‌ای که می‌تواند تلخ و آزاردهنده باشد. زیرا شرم زبانی حامل پیامدهای منفی نظیر کاهش عزت نفس، گسست فرهنگی (زیشان[7] و همکاران، ۲۰۲۶: ۱۰۵)، انقراض گویش‌ها (وارچالا[8]، ۲۰۰۶)، به حاشیه رانده شدن زبان‌های بومی و تقلیل استفاده از آن‌ها به حوزه‌های ارتباطات شخصی و فولکلور است. درحالی‌که از زبان‌های معیار در عرصه‌های مهم نظیر عرصه علمی (استیکل[9]، ۲۰۱۰) استفاده خواهند شد. این حس شرم و خجالت از زبان، حاصل یک رخداد است که در جریان آن تجربه‌ای ناخوشایند زاده شده که ریشه در گذشته دارد. گذشته‌ای که در قالب خاطرات فردی و جمعی تداوم می‌یابد (آسمان[10]، ۲۰۱۱: ۱۵).

لازم به ذکر است که از میان اصطلاحات مختلفی چون گونه، زبان، لهجه و گویش، «گونه» مفهوم عام‌تری دارد. بر این اساس هنگامی که از یک نظام زبانی بدون تأکید بر زبان، لهجه و یا گویش بودن آن سخن گفته می‌شود، می‌توان از اصطلاح گونه استفاده کرد (مدرسی، ۱۳۹۳: ۱۶۷). به استناد به این منبع از اصطلاح «گونه زبانی» در بخش‌های مختلف مقاله استفاده شده است. همچنین لازم است عنوان

[1] Gallegos
[2] Amadi
[3] Misaki
[4] Straaijer
[5] Aliyeva
[6] Bourdieu
[7] Zeeshan
[8] Warchala
[9] Stickel
[10] Assmann

گردد که مقاله حاضر قصد ندارد تا صرفاً به بررسی یک لهجه یا گویش خاص بپردازد بلکه هدف اصلی آن واکاوی مردم‌نگارانه شرم زبانی به عنوان یک تجربه در میان دارندگان تنوعات زبانی غیرمعیار است. در این راستا دانشگاه یزد به عنوان یک بستری خرد از جامعه ایران که در آن افراد به گونه‌های زبانی مختلف تکلم می‌کنند، انتخاب شد. میدانی که هم خود آبستن شکل‌گیری تجربه شرم زبانی در خلال زیست دانشگاهی می‌تواند باشد و هم مکانی است که به جهت وسعت و تنوع دانشجویان می‌توان مشارکت‌کنندگانی را یافت که در طی تعاملات تحصیلی و اجتماعی خویش با شرم زبانی مواجه شده‌اند. در همین راستا مسئله اصلی پژوهش این است که گویشوران چگونه در جریان تعاملات تحصیلی، خانوادگی و اجتماعی فشارهای بیرونی و تمسخر را تجربه می‌کنند. این رویکرد با تمرکز بر خاطرات زیسته می‌تواند به درک عمیق‌تری از سازوکارهای پیدایش و تداوم این پدیده کمک کند.

چارچوب مفهومی

در مطالعه حاضر نظریه‌های موجود به عنوان ابزار حساسیت نظری مورد استفاده قرار گرفته‌اند، به این معنا که به پژوهشگر یاری دادند تا ابعاد مختلف شرم زبانی را بهتر بشناسد، بدون آنکه به عنوان قالبی تحمیلی بر داده‌ها عمل نماید. کدهای روایی پژوهش نیز مستقیماً از دل داده‌ها خلق شدند و نظریات ضمن آنکه بینش ارزشمندی به پژوهشگر در بدو ورود به میدان دادند در تفسیر و بحث از یافته‌ها نیز به کار گرفته شدند.

اولین حوزه، توجه به زبان از منظر مناسبات قدرت است که میشل فوکو به عنوان مشهورترین نظریه‌پرداز این حوزه در نظریه گفتمان خود بیان می‌کند که زبان برای تثبیت قدرت به کار می‌رود و گروه‌های غالب تلاش می‌کنند با استفاده از زبان نحوه تفکر افراد را، تحت سلطه قرار دهند و برخی صداها را حذف کنند و یا به حاشیه برانند. بنابراین زبان به عنوان ابزاری برای کنترل فکر عمل می‌کند. (سویتا و آراویند[1]، ۲۰۲۵: ۲).

دل هایمز[2]، ویلیام لبوف[3] و پیر بوردیو نیز زبان را عمل اجتماعی می‌دانند که توسط فرهنگ، قدرت، هویت و بافتار اجتماعی شکل می‌گیرد (بوردیو، ۱۹۹۱؛ دورانتی[4]، ۲۰۱۶) آن‌ها معتقدند نحوه صحبت کردن افراد، آنچه بیان می‌کنند و چگونگی ارزش‌گذاری گفتار آن‌ها به صورت اجتماعی ساخته می‌شود. چون زبان صرفاً ابزاری برای انتقال اطلاعات نیست بلکه حامل قدرت نمادین است. به گفته بوردیو نیز تبادلات زبانی به نوعی روابط قدرت هستند یعنی در میدان جامعه برخی از زبان‌ها از مشروعیت برخوردارند و برخی دیگر بی‌ارزش تلقی می‌شوند. تحقیقات در حوزه جامعه‌شناسی زبان نیز نشانگر این امر است که افراد بسته به زبانی که استفاده می‌کنند احساسات خود را به طور متفاوتی تجربه می‌نمایند. به عنوان نمونه زبان‌های مادری، زبان احساسات، حامل فرهنگ و خاطرات دوران کودکی هستند اما زبان‌های دوم حامل کنترل شناختی و تلاش برای فاصله‌گذاری عاطفی هستند. در آن‌ها نیز رگه‌های از عواطف و احساسات مشهود نیست (مولوکوم[5]، ۲۰۲۶: ۲۴۳۷).

بنابر نظریه ایدئولوژی زبانی نیز همه زبان‌ها از نظر زبانی برابر هستند؛ اما از منظر زبان‌شناسی اجتماعی برابر تلقی نمی‌شوند. طبق این دیدگاه زبان‌هایی که استاندارد هستند به نوعی نماد تبدیل می‌شوند و گویندگان این زبان‌ها از پاداش‌های اجتماعی استفاده از این زبان‌ها بهره می‌برند. در مقابل هرگونهٔ زبانی که از این زبان استاندارد فاصله بگیرد مورد حذف، سرکوب یا تحقیر واقع می‌شود. به عنوان نمونه در فیلیپین استفاده از زبان انگلیسی به عنوان نوعی زبان استاندارد در آن جامعه تلقی می‌شود و اگر فرد فیلیپینی در استفاده از این زبان مرتکب اشتباهات گرامری شود یا به گونه‌ای صحبت کند که با فرم درست انگلیسی استاندارد تفاوت داشته باشد مورد تمسخر واقع می‌شود (پوراس[6]، ۲۰۲۲: ۲۳۸-۲۳۶).

[1] Swetha and Aravind
[2] Dell Hymes
[3] William Labov
[4] Duranti
[5] Molokomme
[6] Porras

دومین حوزه، توجه به زبان از منظر درونی‌سازی تصورات دیگران است. براساس نظریه جرج هربرت مید تصور فرد از خود محصول زندگی اجتماعی و تعاملاتی است که با دیگران دارد. فرد از طریق این تعاملات نگرش‌های سایرین را درونی کرده و آن‌ها را مبنایی برای سامان‌دهی کنش‌های خود قرار می‌دهد (ریتزر، ۱۳۸۴). چارلز هورتون کولی نیز بیان می‌کند که افراد با دیدن خودشان از طریق نگاه‌های دیگران یاد می‌گیرند که کی[1] هستند. تنها از طریق ارتباط است که افراد توانایی تخیل کردن این را دارند که چگونه توسط دیگران دیده می‌شوند. به تعبیر کولی افراد دوست دارند مورد تأیید و تصدیق واقع شوند اما هر کسی تصدیق و تأیید اجتماعی را دریافت نمی‌کند (حیدری و هاشمی، ۱۴۰۳: ۱۰۱). عدم‌دریافت تأیید به فرد احساس منفی و یا شرم می‌دهد. از نظر گیلبرت[2] (۲۰۰۳) این تجربه شرم با احساساتی چون تحقیر، اضطراب و طرد همراه است که در حافظه سرگذشتی[3] فرد ثبت می‌شوند و حتی به شکل‌گیری باورهای او در مورد خود منجر می‌گردند. به عبارت دیگر این تجربیات می‌توانند به توصیف‌کننده‌هایی برای خویشتن فرد تبدیل شوند. به عنوان مثال گزاره‌هایی نظیر "من باعث شدم دیگران از من دوری کنند و با من رفتار نامطلوبی داشته باشند. پس من یک فرد نامطلوب هستم"، نشان از درونی‌سازی تصورات دیگران از نحوه سخن‌گفتن ما دارد. این درونی‌سازی موجب می‌گردد تا فرد خود را همانگونه ببنید که دیگران می‌بینند یعنی فرد باور می‌کند که ناقص، پست و یا طرد شدنی است (ماتوس و پینتو گوویا[4]، ۲۰۱۰: ۶). در ارتباط با تجربه شرم زبانی نیز یک تجربه تلخِ ناشی از تمسخر لهجه، گویش و یا زبان ممکن است منجر به بروز احساس اضطراب و حقارت در موقعیت‌های مشابه شده و گونه زبانی یک گویشور را تحت‌تأثیر قرار دهد.

به نظر گالگوس (۲۰۲۳) شرم زبانی فشاری بر فرد وارد می‌آورد تا در واکنش به آن اقداماتی انجام دهد. در این شرایط گویشوران ممکن است تلاش کنند تا خود را با استانداردهای زبانیِ مسلط تطبیق دهند. آن‌ها حتی ممکن است جنبه‌هایی از هویت خود را که از طریق نحوه سخن‌گفتنشان آشکار می‌شود، پنهان کنند. دلیل این امر آن است که شرم زبانی عزت نفس فرد را که بخش مهمی از بهزیستی روانی او را تشکیل می‌دهد، تضعیف کرده و زبان را به جای عنصری لذت‌بخش به مایه‌ای برای سرافکندگی تبدیل نموده است (گالگوس، ۲۰۲۳: ۱۵۷). این نظریات به پژوهش حاضر حساسیت لازم را بخشید تا تجربه شرم زبانی را در مواجهه با واکنش‌های دیگران اجتماعی بررسی کند. واکنش‌هایی که ممکن است به شکل تمسخر و قضاوت به دلیل شیوه سخن گفتن بروز یابد.

این نظریه‌ها در مجموع به پژوهشگر کمک کرد تا هم ابعاد اجتماعی (قدرت، ایدئولوژی زبانی)، هم ابعاد بین فردی (تعاملات اجتماعی، تأیید دیگری) و هم ابعاد فردی (کاهش عزت نفس، تجربه اضطراب) تجربه شرم زبانی را در تحلیل یافته‌ها مدنظر قرار دهد.

برای فراتر رفتن از دسته‌بندی‌های سنتی مانند تفکیک مطالعات به داخلی و خارجی، پیشینه پژوهش براساس رویکرد مفهومی تقسیم‌بندی می‌شود.

براساس دیدگاه مید، کولی و گیلبرت تجربه شرم نشان از درونی‌سازی تصورات دیگران از نحوه سخن‌گفتن ما دارد. این درونی‌سازی موجب می‌گردد تا فرد خود را همانگونه ببینید که دیگران می‌بینند و سعی می‌کند تا خود را تغییر دهد. به عنوان نمونه اگر از گونهٔ زبانی که به آن تکلم می‌کند شرمگین می‌شود آن را پنهان می‌کند. در این حوزه برخی از مطالعات نیز به این نکته توجه داشتند. برای نمونه مظفری و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی ترجیح استفاده از گونه‌های زبانی به روش کمی پرداختند. آن‌ها در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که زن‌ها نسبت به مردها و افراد دارای تحصیلات بالاتر نسبت به افراد دارای تحصیلات پایین‌تر، استفاده از گونهٔ زبانی معیار را بر گونه‌های شیرازی ترجیح می‌دهند. آن‌ها تمایل دارند از گونهٔ زبانی معیار در موقعیت‌های اجتماعی نظیر محیط کار، کوچه و بازار، رسانه و در گفتار با افراد تحصیل کرده استفاده کنند و از گونه‌های زبانی شیرازی صرفاً برای ابراز وفاداری و هویت بومی خود در محیط‌های اجتماعی غیررسمی استفاده نمایند. همچنین مهری و مهری (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای که به روش

[1] Who
[2] Gilbert
[3] Autobiographical memory
[4] Matos and Pinto-Gouveia

گرنددتئوری انجام دادند به این نتیجه رسیدند که تغییر زبان گفتاری از ترکی به فارسی در زندگی آذری زبان‌ها به این دلیل است که صحبت کردن به زبان فارسی ابزاری برای فرادست نشان دادن افراد است، زیرا فرادستان از صحبت به زبان فارسی برای پز دادن استفاده می‌کردند و طبقات فرودست نیز تمایل به تغییر نگرش و رفتار درباره زبان قومی خود پیدا کرده و برای آموزش و یادگیری زبان فارسی حتی متحمل هزینه شدند. پیامد این امر جستجوی راه‌های ورود به طبقه فرادست از طریق تغییرات زبانی و پیرو آن تغییرات ارزشی در فرودستان بود.

در مطالعه‌ای دیگر پارک و مای[1] (۲۰۲۵) در مطالعه‌ای که به روش کیفی در مورد چالش‌های غالب بودن زبان استاندارد کره‌ای (گونه زبانی در سئول) انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که در کره جنوبی با وجود آنکه تنوع قومی و زبانی بالا است. گونه زبانی که در سئول استفاده می‌شود نسبت به سایر گونه‌های زبانی ارجحیت دارد. همچنین باوجود اشتراک قومی و زبانی کره شمالی با جنوبی؛ در کره جنوبی لهجه دانشجویان پناهنده کره شمالی مورد تحقیر قرار می‌گیرد و با کلیشه‌های منفی نظیر بی‌سوادی، فقر و حتی تهدید امنیتی همراه است به‌طوری که دانشجویان سعی در پنهان کردن گونه زبانی خود داشته و از لهجه معیار تقلید می‌کنند.

از دیدگاه گالگوس (۲۰۲۳) شرم زبانی حامل فشار روانی است که عزت نفس فرد را کاهش داده و حتی موجب سرافکندگی فرد می‌شود. در این زمینه کدو و کالینز[2] (۲۰۲۵) نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که توانایی پایین مردم اسپانیا در زبان انگلیسی اغلب به منبعی برای شکل‌گیری انگ اجتماعی تبدیل شده است. زیرا صحبت کردن به زبان انگلیسی اما با لهجه اسپانیایی، نشانه عدم‌مهارت زبانی مردم اسپانیا تلقی می‌شود. یان[3]، (۲۰۲۴) نیز طی یک مطالعه تجربی که بر روی ۱۳۲ دانشجوی بین‌الملل انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که مورد انگ قرار گرفتن یک لهجه با افزایش سطح تبعیض، نفرت و ترس ادارک شده همراه است و بر خودکارآمدی گوینده اثر منفی دارد و حتی منجر به ادغام ضعیف در فرهنگ میزبان می‌شود). همچنین ویجایا و ریزال[4] (۲۰۲۳) در پژوهش خود که به دو روش کمی-کیفی در بین باهاسا در اندونزی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که تنوع زبان بومی در میان باهاسا زیاد است و گویشوران باهاسایی نسبت به هویت زبان بومی خود احساس شرم داشتند. ازاین‌رو تمایل داشتند از لهجه‌های غالب در جامعه مانند جاوه‌ای یا جاکارتیایی تقلید کنند. این رخداد برای باهاسای اندونزیایی یک مسئله جدی است که می‌تواند نابرابری اجتماعی و درگیری بین اندونزیایی‌ها را افزایش دهد. در مطالعه‌ای دیگر ملت‌دوست و همکاران (۱۴۰۲) به مطالعه نگرش سخنگویان گونه‌های زبانی غیرمعیار ایران در شهر تهران به روش کمی پرداختند و به این نتیجه دست یافتند که سخنگویان گونه‌های زبانی لکی با ۷۴/۲ درصد، کردی با ۷۳/۳ درصد و گویشوران لری با ۵۸/۱ درصد بیشترین احساس غرور و گویشوران اصفهانی با ۲۳/۳ درصد کمترین میزان غرور را نسبت به گونه زبانی مادری خود داشتند و از اینکه از گویش خویش استفاده کنند، احساس سرافندگی دارند. آروین و میرزایی هابیلی (۱۴۰۳) نیز در مطالعه‌ای که به روش کمی به منظور سنجش پایبندی به زبان مادری انجام دادند به این نتیجه رسیدند که میزان پابندی به زبان مادری در بین ترک‌ها و کردها بالا است اما در بین لر زبان‌ها در سطح بسیار پایینی قرار دارد. زیرا ترک زبان‌ها و کرد زبان‌ها نگرش مثبت‌تری نسبت به زبان خود داشتند.

از دیدگاه نظریه ایدئولوژی زبانی و نظر دل هایمز، ویلیام لبوف و پیر بوردیو که زبان را عملی اجتماعی می‌دانند که در آن نحوه صحبت کردن افراد مورد ارزش‌گذاری قرار می‌گیرد. برخی از مطالعات نیز بر نقش بافتار اجتماعی و قدرت در تمایل افراد به استفاده از گونه زبانی خود اشاره داشتند. برای نمونه بشیرنژاد (۱۳۹۷) به ارزیابی جایگاه اجتماعی گونۀ زبانی مازندرانی به روش کمی پرداخته و به این نتیجه رسید که بیشترین میزان کاربرد گونۀ مازندرانی، به حوزه خانواده تعلق دارد. اما در حوزۀ آموزش رسمی، فارسی معیار بر گونۀ مازندرانی چیرگی دارد. در حوزۀ کوچه و بازار، موقعیت گفتار و یا جایگاه، سن و جنسیت گوینده با مخاطب می‌تواند در انتخاب زبان مؤثر باشد. در بخش اداری نیز به دلیل اینکه رسمیت بیشتری وجود دارد، میزان کاربرد زبان فارسی بیش از سایر حوزه‌ها است. در زمینه‌هایی مانند مذهب، سرگرمی و هنر، غلبه با زبان فارسی است و فقط در مورد حوزۀ موسیقی است که

[1] Park & May
[2] Codó and Collins
[3] Yan
[4] Wijaya and Rizal

گونهٔ مازندرانی بر فارسی معیار ترجیح داده می‌شود. در مطالعه‌ای دیگر شولته[1] و همکاران (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای که به روش فراتحلیل انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که استخدام پرسنل تحت‌تأثیر سبک گفتاری متقاضی قرار دارد و متقاضیانی که با زبانِ قومیت و یا گویش منطقه خود صحبت می‌کردند نسبت به گویندگانی که از زبان معیار استفاده می‌کردند شایستگی کمتر، گرمی کلام کمتر و قابلیت استخدام کمتری داشتند و در کل امتیاز کمتری نسبت به گویندگانی که به زبان استاندارد صحبت می‌کردند، کسب کرده بودند. همچنین موتومورا[2] (۲۰۲۴) به این نتیجه رسید که در آمریکا لهجه نشانگر متفاوت بودن است. موتومورا در روایت خویش از اشتیاق خود برای حذف لهجه (لهجه اوزاکای ژاپنی) سخن می‌گوید تا از این طریق بتواند به عنوان یک شهروند شایسته در میان سفیدپوستان انگلیسی زبان پذیرفته شود. آنگوینی و نگور[3] (۲۰۲۴) نیز در پژهش خود که به روش کمی درکنیا انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که اکگوسی به عنوان یک زبان بانتو در جنوب غربی کنیا دارای دو گویش ماائه و روگورو است. این گویش‌ها به طور برابر مورد توجه قرار نمی‌گیرند بلکه گویش روگورو برای آموزش، جستجوی شغل و تجارت بیشتر از گویش ماائه مورد استفاده قرار می‌گیرد. علاوه‌براین گویش روگورو به طور مثبت ارزیابی می‌شود و از حمایت نهادی گسترده‌تری نسبت به ماائه برخوردار است.

در مقام جمعبندی لازم است عنوان گردد که نوآوری مقاله حاضر نسبت به ادبیات پژوهشی موجود فراتر رفتن از سنجشی کمی است و در تلاش است تا به عنوان یک پژوهش در حوزه زبان‌شناسی اجتماعی که بر چگونگی استفاده از زبان در بافتارهای اجتماعی–فرهنگی مختلف تأکید دارد، به جایگاه زبان در زندگی اجتماعی انسان و ارتباط آن با دیگر رفتارهای اجتماعی نظیر خودنظارتی درونی بپردازد و بخشی از شکاف موجود در ادبیات پژوهشی را پر کند.

روش پژوهش

مطالعه حاضر به روش مردم‌نگاریِ روایی انجام شده است. این نوع مردم‌نگاری پر از داستان و روایت است که خود ابزاری برای جان بخشیدن به متن‌های ما و نوشتن مردم‌نگاری‌های قابل فهم هستند (فکری[4]، ۲۰۲۲؛ گوتش و پالمبرگر[5]، ۲۰۲۲). مردم‌نگاریِ روایی بر تجربیات افراد متمرکز است (پرتوریوس[6]، ۲۰۲۴: ۳۶).

در روش مردم‌نگاری روایی، میدان پژوهش صرفاً یک مکان فیزیکی نیست بلکه محدوده‌ای سیال از تجربیات است که روایت‌ها در آن تولید می‌شوند (آخرتی و همکاران، ۱۴۰۴: ۱۵۹). میدان پژوهش حاضر، فضای تعاملی دانشجویان در دانشگاه یزد است که به دلیل حضور دانشجویانی از مناطق مختلف کشور شرایط یک منطقه تماس زبانی را فراهم می‌سازد. منطق انتخاب راویان در این پژوهش نمونه‌گیری با حداکثر تنوع بود و پژوهشگر، مطالعه را به یک لهجه و یا گویش خاص محدود نکرد. ازاین‌رو راویان، افرادی متعلق به گونه‌های زبانی مختلف مانند زبان لری، زبان گیلانی، گویش تودشکی، لهجه یزدی و غیره بودند که وجه اشتراک آن‌ها تجربه شرم زبانی بود.

مردم‌نگاری روایی بر مشاهده، مصاحبه و مشاهده مشارکتی تأکید دارد (گوبریوم و هولشتاین[7]، ۲۰۰۸: ۲۵۲–۲۵۱). پژوهشگر این مطالعه نیز خود دارای تجربه حضور در محیط دانشگاهی و مواجهه با گفتمان‌های ارزشیابی زبانی بوده است. با این حال برای حفظ دقت علمی، این تجربه شخصی به عنوان نقطه ورود به میدان عمل کرد و پژوهشگر با بازخوانی مکرر دفترچه بازاندیشانه خود مرز میان تجربیات شخصی و روایات مشارکت‌کنندگان را شفاف نگه داشت تا صدای راویان به طور کامل بازنمایی گردد و خاطرات پژوهشگر صرفاً در بخش یافته‌ها به عنوان یک روایت مکمل برای نشان دادن اشتراک در تجربه آن حس در کنار سایر روایت‌ها تحلیل شد.

[1] Schulte
[2] Motomura
[3] Angwenyi & Ngure
[4] Fikry
[5] Götsch and Palmberger
[6] Pretorius
[7] Gubrium and Holstein

راویان پژوهش شامل ده نفر از دانشجویان دانشگاه یزد بودند که تجربه عمیقی از شرم زبانی، تمسخر و یا خودسانسوری کلامی داشتند. انتخاب راویان براساس نمونه‌گیری هدفمند با حفظ حداکثر تنوع بود و تا اشباع داده ادامه یافت. اشباع داده براساس غنای اطلاعات تعیین شد و با توجه به اینکه اطلاعات جمع‌آوری شده از تنوع و غنای کافی برای پرداختن به سوالات پژوهش برخوردار بودند، نمونه‌گیری در این مرحله پایان یافت. معیارهای ورود راویان به پژوهش مواجهه مستقیم با فشار بیرونی، تمسخر و یا خودنظارتی به دلیل ویژگی‌های واژگانی و یا آوایی و تنوع در خاستگاه زبانی بود تا امکان دست‌یابی به دامنه معنایی و تحلیلی وسیع‌تر فراهم شود. همچنین تمایل افراد به بیان روایت و سرگذشت خود از دیگر معیارهای ورود مشارکت‌کنندگان بود.

به‌منظور گردآوری داده‌ها از تکنیک سرگذشت‌نویسی و مصاحبه عمیق استفاده گردید و در این مسیر از راویان خواسته شد تا خاطرات شاخص خود از مواجهه با گونه زبانی معیار را به همراه احساسات و عواطف خویش در آن موقعیت بازگو کنند. همچنین در شروع گفت‌وگو از تکنیک پرسش توصیفی کلی بهره گرفته شد. به عنوان نمونه در ابتدا گفت‌وگوی خود را با این سوالات آغاز کردم که؛ تا به حال به دلیل لهجه یا گویش‌تان مورد تمسخر قرار گرفتید؟، می‌توانید یک یا چند مورد از تجارب ناخوشایندی که در آن به دلیل لهجه یا گویش خود احساس شرم داشتید را توصیف کنید؟. پس از آن با پرسش‌های عمیق‌تر نظیر: تاکنون لهجه یا زبانتان را پنهان کردید؟، در چه شرایطی (در مدرسه، دانشگاه، تعامل با دیگری) احساس می‌کنید زبان‌تان شرم‌آور است؟ و چه اتفاقی افتاد که سایرین لهجه یا گویش شما را به سخره گرفتند؟؛ گفت‌وگو را ادامه دادم. این سوالات کمک کرد تا راویان بتوانند تجربیات خود را روایت کنند.

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان

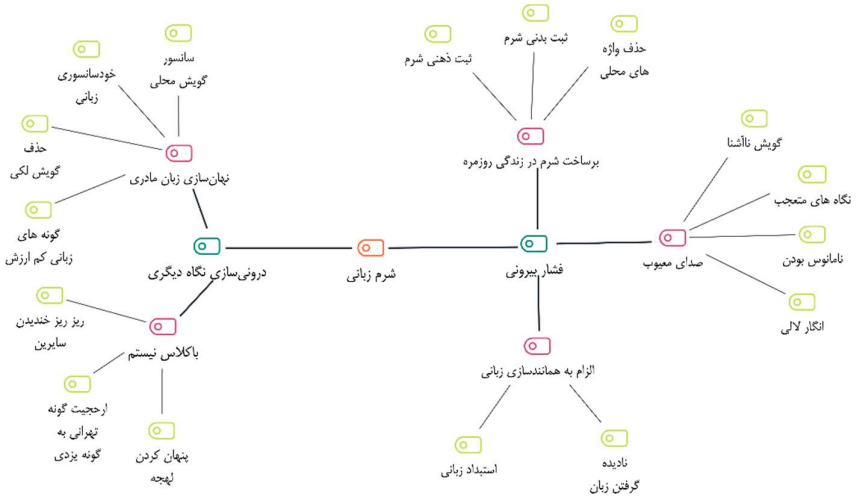
مشارکت‌کننده	سن	رشته تحصیلی	گونهٔ زبانی
لاله	۲۶	نساجی	گیلانی
مهرانه	۲۱	مردم‌شناسی	یزدی
یگانه	۲۲	مکانیک	لری
محمد	۲۳	علوم سیاسی	یزدی
ثمین	۲۴	جامعه‌شناسی	تودشکی
فاطمه	۲۰	معماری	یزدی
مهلا	۲۱	مردم‌شناسی	لکی
نیایش	۲۲	جغرافیا	منظریه‌ای
شقایق	۲۱	مواد	شهرضایی
نازنین	۲۵	عمران	ابرکویی

در این مطالعه تحلیل اطلاعات فرایندی چندمرحله‌ای و تفسیری است که طی آن روایات، تجربه محقق و مشاهده‌ها در یک یکدیگر تنیده شدند. تحلیل در این پژوهش به صورت رفت و برگشتی انجام شد و در این مسیر تحلیل کردن به مثابه نوعی واکاوی در دل لحظه‌ها و دیدن اینکه چگونه یک تجربه در قالب سکوت‌ها، بدن‌ها و کلمات ظاهر می‌شود، صورت پذیرفت. برای تحلیل روایت در مرحله اول از خوانشی کل‌نگر استفاده گردید. در این مرحله روایت هر مشارکت‌کننده به عنوان یک کل در نظر گرفته شد. هدف از این خوانش کل‌نگر توجه به این مهم بود که آیا خاطرات راویان دقیقاً در مورد شرم زبانی باشد و داستان آن‌ها منعکس‌کننده بافت زندگی، شرایط و حفظ صدای آن‌ها بدون تکه‌تکه کردن روایت آن‌ها در قالب کدهای مجزا باشد. در مرحله دوم خوانش جزئی‌نگر قرار دارد. خوانش جزئی‌نگر به درواقع خوانش جزئی‌نگر به (گوبریوم و هولشتاین، ۲۰۰۸: ۲۵۲-۲۵۱؛ آخرتی و همکاران، ۱۴۰۴: ۱۶۰).

علاوه‌براین در تمام مراحل گردآوری داده‌ها، ثبت و تحلیل مطابق با اصول اخلاق در پژوهش کیفی انجام شد. پیش از انجام مصاحبه‌ها، هدف پژوهش برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و رضایت آگاهانه آن‌ها اخذ گردید. به منظور حفظ حریم خصوصی نیز از نام مستعار استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش کدهای اولیه با واکاوی و بازخوانی چندبارهٔ یاداشت‌ها و مصاحبه‌های میدانی خلق گردید و در نهایت براساس رابطه معنایی میان کدها، کدهای روایی حاصل از تحلیل روایات مشارکت‌کنندگان که شامل فشار بیرونی و درونی سازی نگاه دیگری بود، خلق شدند که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.

شکل ۱. مدل مفهومی از تحلیل شرم زبانی

۱) فشار بیرونی

در تجربه شرم زبانی فشارهای بیرونی در بستر انگ‌های اجتماعی شکل گرفته و زمانی آشکار می‌شوند که افراد به دلیل لهجه‌شان و یا میزان تسلطشان بر زبان استاندارد از سوی هم‌کلاسی‌ها، دوستان و یا اطرافیان چنین فرایندی صرفاً به تحقیر بیرونی محدود نمی‌شود و به درونی شدن انگ و سکونت زبانی نیز می‌انجامد. در پژوهش حاضر این فشارهای بیرونی در قالب کدهایی نظیر الزام به همانندسازی زبانی، برساخت شرم در زندگی روزمره و صدای معیوب بازنمایی شده است که نشان از نقش پررنگ اطرافیان و هم‌کلاسی‌ها در شکل‌گیری شرم زبانی دارد.

الزام به همانندسازی زبانی

این کد نشان می‌دهد که چگونه گونه زبانی مسلط، زبان خویش را به عنوان تنها سبک گفتاری مشروع فرض کرده و فرد غیربومی را مجبور به حذف زبان خود می‌کند. در این زمینه روایت لاله ارائه می‌گردد.

با لاله در ماه دوم ورود به میدان خود آشنا شدم. اصالتاً گیلانی بود. لاله بیان کرد که همه چیز از همان روز اول ازدواجشان آغاز شده. وقتی به عنوان عروس وارد این ایل شدم، فکر می‌کردم زبان، تنها پلی برای نزدیک شدن است. اما اینجا، زبان تبدیل به سد شده. چون خانواده‌ی همسرم، با آن نگاهای پرسشگر و گاهی کنایه‌آمیزشان، من را نه به عنوان یک انسان، بلکه غریبه می‌دانستند. چون زبان و لحن متفاوتی دارم. چون لری بلد نیستم.

من خودم شمال به دنیا اومدم و همان جا بزرگ شدم، با خانواده شوهرم از طریق فامیلیِ دوری که داشتیم، آشنا شدم. من خیلی لرها را دوست دارم. حتی عاشق زبان و لحن آن‌ها هستم. دوستانم هم می‌گفتند از بین ۱۰۰ خانواده لر ۹۹ خانواده‌شان مهربان و با درک هستند اما از شانس بد، من عروس خانوادهٔ بدی شدم.

در هفته اول ازدواجمان، به رسم عادت همه خاندان خانه ما جمع شده بودند، حرف می‌زدند و خنده می‌کردند، ناگهان سکوتی سنگین حاکم شد، انگار چیزی گفتند که من باید به آن بخندم، اما نمی‌فهمم. خنده‌هایشان بلند بود و مستقیم به سمت من نگاه می‌کردند. ناگهان دایی همسرم گفت: «چرا مثل آدمای عجیب و غریب نگاه می‌کنی؟. انگار نه انگار که عروسِ این خونه‌ای؟».

من گفتم: «نمیفهمم چی می‌گید». همان لحظه مادر شوهرم با لحن تمسخرآمیز حرفی به زبان لری به من زد که باعث شد کل جمع به من بخندند. نگاه‌های سنگین دیگران را احساس می‌کردم، کلمات لری، که تا به امروز دیوانه‌وار به آن‌ها علاقه داشتم، در دهان خانواده همسرم مثل سنگ‌ریزه‌هایی بودند که به سمت من پرتاب می‌شدند و تیز و برنده بودند.

آن شب از ترس و استرس حرفی نمی‌زدم، از اینکه نکند لهجه من بی‌ارزش باشد، یا نکند گیلکی حرف زدن من زشت باشد. مادرشوهرم آدم سخت‌گیری بود و به نوعی بزرگ طایفه‌شان تلقی می‌شد، همه باید از او اطاعت می‌کردند. مادرشوهرم بود که با طعنه‌هایش نظر همه را نسبت به لهجه من عوض کرد. چون از نگاه‌های آن‌ها حداقل این را می‌توانستم بفهمم که از لهجه من متنفر نیستند. اما دردناک‌تر از تمسخر، نادیده گرفتن بود. مثلاً وقتی من صحبت می‌کردم، خانواده همسرم به عمد وانمود می‌کردند که متوجه صحبت‌کردن من نمی‌شوند، یا با لحنی که انگار با یک کودک عقب‌مانده حرف می‌زنند، سعی می‌کردند تا کلمه‌ای لری به من یاد بدهند. این آموزش اجباری، برای من حکم خشونت زبانی را داشت. آن‌ها نمی‌خواستند من زبان جدیدی یاد بگیرم، آن‌ها می‌خواستند من زبان شمالی را در خودم بیرون بکشم و به زبان لری مورد تأییدشون تسلط پیدا کنم (لاله، ۲۷ ساله).

در چنین وضعیتی آنچه لازم است مورد توجه واقع شود این است که روایت لاله ناظر بر وجود نوعی فشار اجتماعی و مناسبات قدرت است که به واسطه زبان اعمال می‌شود. در روایت لاله خانوادهٔ لر زبان یک گفتمان محلی خلق کرده است که طی آن زبان لری به عنوان زبان مشروع و شرط تعلق تعریف می‌شود. در این موقعیت زبان گیلکی به حاشیه رانده شده و تبدیل به چیزی می‌شود که باید پنهان گردد. همچنین لاله برای اینکه موقعیت خود را در خانواده همسر حفظ کند و چهره قابل قبولی از خود ارائه دهد ناگزیر به یادگیری زبان لری است.

برساخت شرم در زندگی روزمره

کد برساخت شرم در زندگی روزمره نشان می‌دهد که چگونه محیط آموزشی می‌تواند نخستین صحنه بروز تجربه شرم زبانی باشد. در این زمینه مهرانه که با لهجه یزدی صحبت می‌کند، از قاب خاطره، توصیف خود را از شرم زبانی ارائه می‌دهد.

مهرانه یزدی بود. به هنگام صحبت کردن در کلاس سعی می‌کرد سبک گفتاری خود را به لهجهٔ تهرانی نزدیک کند بااین‌حال نحوه تلفظ واژه و ویژگی‌های آوایی گفتارش نشان از خاستگاه یزدی او دارد. مهرانه تجربه تلخی از شرم زبانی داشت که برای اولین بار در مدرسه با آن روبه‌رو شده بود. تجربه‌ای که براساس روایت مهرانه تا به امروز نه تنها در حافظه ذهنی او بلکه در واکنش‌های بدنی و شیوه سخن‌گفتن او نیز تداوم یافته است.

مهرانه می‌گوید اولین باری که فهمیدم زبان فقط ابزار ارتباط نیست بلکه معیار قضاوت و سوژه‌ی شوخی هم هست به یک ظهر معمولی در مدرسه بر می‌گردد، دقیقا زمانی که کلاس نگارش شروع شده بود. کلاسی در انتهای راهروی مدرسه با پنجره‌های قدی همیشه خاک گرفته. من روی نیمکت سوم از جلو سمت راست کلاس مینشستم. معلم ما (خانم فتاحی) زنی بود حدوداً چهل ساله با صدایی نسبتاً آرام اما لحنی تند. همیشه بخاطر عادتش کنار تخته می‌ایستاد و یک دستش را روی میز تکیه می‌داد و با دست دیگر گچ را نگه می‌داشت. کلاس که شروع میشد بدون وقفه یک سلام از روی اجبار می‌کرد و سریع به سراغ درس می‌رفت. اوایل کلاس نوبت من شد تا انشای خود را بخوانم. موضوعش را دقیق یادم نیست شاید توصیف یک روز بارانی بود. از جایم بلند شدم و به سمت تخته کلاس رفتم. برای خواندن انشا مشتاق بودم. خلاصه شروع به خواندن کردم، خیلی پیش نرفته بودم که ناگهان معلمم وسط کلاس گفت: «لطفاً درست صحبت کن». اصلاً به یاد ندارم به دلیل گفتن چه کلمه یا حرفی این را به من گفت و

همیشه این بخش از خاطره برایم گُنگ بود. اما به یاد دارم که منظورش از درست صحبت کردن، همان صحبت کردن به زبان فارسی معیار بود. همان زبانی که در کتاب‌های درسی می‌خواندم، نه زبان و لهجه‌ای که توی خانه با آن بزرگ شده بودم. در کلاس آن لهجه اضافه بود و باید پاک می‌شد. این درحالی بود که هم معلم من یزدی بود و هم بچه‌ها یزدی بودند، اما هیچکس یزدی صحبت نمی‌کرد. بعد از شنیدن این جمله شوکه شدم. صورتم داغ شد. ولی بقیه بدنم سرد مانده بود. انگار بدنم نمی‌دانست بین این دوگانگی باید کدام را انتخاب کند. بغضی که در آن لحظه در گلویم بود را هرگز فراوش نمی‌کنم. گویی من مشکل تکلم داشتم. چون به شکلی این حرف را زد که همه بچه‌ها به من خندیدند. آن خنده‌ها بلند نبودند اما باعث شدند که صدایم را آهسته‌تر کنم. انشایی که چند لحظه قبل با هیجان ورق زده بودم و آماده بودم که بخوانم حالا در دستم سنگین شده بود. آن روز تمام تلاشم را کردم تا گریه نکنم.

به یاد آوردن این خاطره حتی بعد از گذشت سال‌ها هم من را ناراحت می‌کند و اثر این شرم زبانی همچنان در دوران بزرگسالی با من همراه است. برای مثال هر بار که می‌خواهم حرفی بزنم همان سوزش گلو، داغی صورت و نفس تنگی که به هنگام خواندن انشا در مقابل خانم فتاحی به سراغم آمد را دوباره تجربه می‌کنم. مثل این‌که خاطره نه در ذهنم بلکه در بدنم ثبت شده باشد. من در خانواده‌ای بزرگ شده بودم که لهجه‌ای که در خانه با آن صحبت می‌کردیم با لهجه‌ای که در مدرسه استفاده می‌شد، فرق داشت. در خانه ما کلمات غلیظتر و ریتم‌شان تندتر بود. بعد از این تجربه تلخ تلاش کردم خودم را اصلاح کنم. بنابراین جلوی آینه تمرین می‌کردم و کلمات را قبل از بیان در ذهنم می‌چیدم، صداها را صاف می‌کردم، بعضی واژه‌های بومی را عمداً کنار می‌گذاشتم مثلاً به جای ناخشه می‌گفتم دوست ندارم یا به جای پسین می‌گفتم بعدازظهر. هر بار هم که موفق می‌شدم جمله‌ای را بدون لهجه بگم حس پیروزی داشتم (مهرانه، ۲۲ ساله).

همچنین یگانه به عنوان یک لر زبان بیان کرد: «ترم اول بودم و به تازگی وارد خوابگاه شده بودم. هفتا هم‌اتاقی داشتم که همه از شهر اصفهان بودن، در حالی که من از یکی از شهرستان‌های اطراف اصفهان آمده بودم و زبان مادری‌ام لری بود. در همان روزهای اول، مشتاق بودم با هم‌اتاقی‌هایم ارتباط برقرار کنم و با آنها دوست شوم. اسم هم‌اتاقی‌های من مهسا، مهشاد و مهتاب بود. در زبان لری، من به تلفظ "ه" در ابتدای کلمات عادت نداشتم و به نظر خودم طبیعی بود که اسم هم‌اتاقی‌هایم را بدون ادا کردن "ه" صدا بزنم. مثلاً می‌گفتم "مسا" به جای "مهسا". در همان هفته‌های اول، این موضوع سوژه خنده هم‌اتاقی‌هایم شد. آنها مدام این مسئله را تکرار می‌کردن و به نحوه تلفظ من می‌خندیدن. یک بار که با خانواده تلفنی صحبت می‌کردم و به لری حرف می‌زدم، از کلمه "رود" استفاده کردم. در زبان لری، "رود" معنای "بچه" یا "عزیزم" می‌ده و معمولاً برای خطاب قرار دادن عزیزان به کار میره. هم‌اتاقی‌هایم وقتی این کلمه را شنیدن باز هم شروع به خندیدن کردن. این رفتار برای من اصلاً قابل درک نبود. واقعاً از این رفتارها ناراحت می‌شدم و با خود فکر می‌کردم که چرا باید اینقدر به لهجه من بخندن و مدام آن را تکرار کنن؟». همچنین یگانه ادامه می‌دهد که، حس خوبی از این تعاملات دریافت نمی‌کرده و این تجربه باعث شده نسبت به لهجه خود حساس شود و در بیان کلمات دقت بیشتری به خرج دهد. درواقع دیگران با ارزش‌گذاری منفی از سبک گفتاری مهرانه و یگانه موجب شکل‌گیری حس شرم و قضاوت منفی نسبت به گونه زبانی در آن‌ها شده است.

صدای معیوب

هنگامی که گفتار یک گویشور با گونه زبانی معیار در یک جمع فاصله زیادی داشته باشد، احتمال اختلال در درک متقابل افزایش می‌یابد. در این مورد ثمین تجربه شرم زبانی خود را که ناشی از کاربرد گویش تودشکی است، آشکار می‌کند.

سه ماهی بود که پژوهش خود را در مورد شرم زبانی آغاز کرده بودم که با ثمین آشنا شدم. او اهل تودشک بود و می‌توانست به گویش تودشکی صحبت کند و یکبار هم در کلاس درس با این گویش کنفرانس داده بود. ثمین عنوان کرد که؛ یادم نیست ترم یک بود یا دو که به دلیل فراموش کردن آوردن کارنوشت‌ها به کلاس، استاد گفت: «حالا که فراموش کردی کارنوشتت و بیاری باید یکی از رسم‌های شهرتون و به گویش خودت برای کلاس تعریف کنی». استرس تمام وجودم را گرفت. کل بدنم گُر گرفته

بود. به استاد گفتم: «استاد چیزی متوجه نمیشن و حوصله‌تون سر میرهاااا». اما استاد پافشاری کرد و گفت: «اگه این کار را انجام بدی، نُمره‌تو می‌دم». من که همیشه از ارائه جلوی کلاس خجالت می‌کشیدم، این بار باید به گویش ناآشنای خودم حرف می‌زدم. با دستان لرزان و قلبی که تند می‌زد، ایستادم. پیش از شروع، از فرط استرس، آهی بلند از دهنم در رفت: «آههههههه...» و بعد شروع کردم.

در تمام مدتی که کلمات ناآشنای گویش‌مان از دهنم بیرون می‌پرید، می‌دیدم که کسی نمی‌فهمد و برخی با تعجب من را نگاه می‌کنند. کوتاه و خلاصه تمامش کردم. بچه‌ها تشویقم کردند. استاد هم نمره را گذاشت. اما وقتی نشستم، دوستم (همان که تازه با او رفیق شده بودم)، برگشت سمتم و گفت: «شبیه لال‌ها حرف می‌زدی، فکر کردم لال شدی».

آنجا بود که دنیا روی سرم آوار شد. من آدم بی‌جنبه‌ای نبودم، اما این جمله من را شکست. فکر کردم تمام بچه‌ها با او هم‌نظر هستند. خجالت و ناراحتی چنان در هم تنیده شد که آن لحظه نفسم بند آمد. جمله دوستم مثل سوزنی بود که بادکنک شوق و غرور نویافته‌ام را ترکاند. همان لحظه که نشستم، خنده‌ها و تحسین‌ها در ذهنم رنگ باختند. «شبیه لال‌ها حرف می‌زدی» یک توهین ساده نبود. دوستم نفهمید که حرفش با من چه کرده. او خیال می‌کرد فقط یک شوخی ساده انجام داده. اما جمله او توهینی به زبان مادری‌ام بود. درواقع می‌گفت: «تو زبان نیستی. تو صدای معیوبی. وقتی دهنتو باز می‌کنی و با این گویش حرف میزنی، انگار هیچی نمیگی و فقط دهنت بی‌صدا باز و بسته می‌شه».

بدترین بخش ماجرا این بود که خجالت من، از دوستم نبود، از خودم بود. می‌ترسیدم که مبادا او درست گفته باشد. مبادا آن صدای «آههههههه» که پیش از شروع از دهانم در آمد، یگانه صدای مشترک من با آن جمع باشد. همان لحظه بود که تصمیم گرفتم هرگز در جمعی که نمی‌فهمند، به گویش مادری‌ام حرف نزنم (ثمین، ۲۱ ساله).

درواقع راوی مطالعه حاضر تحت‌تأثیر نگرش منفی دیگریِ اجتماعی نسبت به رفتارهای زبانی خود قرار گرفته است که به احساس شرم در او منجر شده است.

۲) درونی‌سازی نگاه دیگری

واکنش‌های سایرین به تفاوت‌های زبانی و تلفظی، ابتدا گوینده را در جایگاه گوینده نامشروع قرار می‌دهد و سپس از طریق تلاش برای تصحیح سبک گفتاری او از سوی دیگران و ارزیابی منفی و تمسخر وی؛ رفته رفته نگاه دیگرانِ اجتماعی در خود گوینده درونی می‌شود. ازاین‌رو فرد از آن پس نه فقط توسط دیگری اجتماعی بلکه توسط خود نیز مورد ارزیابی مکرر قرار می‌گیرد و پیش از سخن گفتن احتمال خطا و قضاوت را محاسبه می‌کند (مارتین روجو و مارکز رایتز[1]، ۲۰۱۹). این درونی شدن نشان از تداوم حس شرم دارد که در قالب رفتارهایی نظیر سکوت، حذف لهجه و خودسانسوری آشکار می‌شود. درواقع نظارت بیرونی به نوعی خودنظارتی تبدیل می‌شود که در این پژوهش در قالب کدهایی چون نهان‌سازی زبان مادری و با کلاس نیستم بازنمایی شده است.

باکلاس نیستم

در این روایت مهارت فرد در تهرانی صحبت کردن به عنوان یک گونه زبانی معیار و دارای تشخص در برابر حس سرافکندگی برآمده از صحبت کردن به لهجه یزدی قرار می‌گیرد.

فاطمه در دوران هفت سالگی برای اولین باز شرم زبانی خود را تجربه کرده است، دقیقا زمانی که مادرش او را در کلاس زبان انگلیسی ثبت‌نام کرده بود. فاطمه می‌گوید برای اولین بار که با شوق و ذوق کودکانه به آموزشگاه پا گذاشتم. در کلاس متوجه شدم که بقیه زبان‌آموزان از من کمی بزرگتر هستند. بالاخره معلم به کلاس آمد و زمان معرفی خودمان فرا رسید. من ردیف اول نشسته بودم. معلم به من اشاره کرد تا خودم را معرفی کنم. با لهجه یزدی خودم را معرفی کردم: «من فاطمه رستمی هَسَم، هفت سالُمه».

[1] Martín Rojo and Márquez Reiter

ناگهان متوجه شدم که بچه‌ها به نحوه حرف زدنم ریز ریز می‌خندن. معلم هم فقط نگاه می‌کرد و لبخندی روی لب‌هایش نشسته بود. از همان ابتدای کلاس حس بدی تمام وجودم را فرا گرفت و ساکت سر جایم نشستم. فقط به نحوه حرف زدن بچه‌ها دقت می‌کردم تا ببینم چگونه حرف می‌زنند. بقیه بچه‌ها با لهجه تهرانی حرف می‌زدند و تنها کسی که یزدی صحبت می‌کرد، من بودم. خیلی حالم گرفته شده بود و خودم را سرزنش می‌کردم که چرا پدر و مادر تهرانی ندارم تا من هم باکلاس حرف بزنم. با خجالت کلاس را پشت سر گذاشتم. به هنگام خروج از آموزشگاه مادر یکی از هم‌کلاسی‌هایم به دنبالش آمده بود. دختری که در طول کلاس کاملاً تهرانی صحبت می‌کرد به مادرش که رسید گفت: «سلام، مامان بِرِم کتابفروشی باد وسیله بخرم». این دختر ناگهان بعد از کلاس یک یزدی اصیل شد و لهجه باکلاس خود را از یاد برد. از این همه تغییر شوکه شده بودم.

هر بار که به کلاس می‌رفتم به نحوه حرف زدن بچه‌ها دقت می‌کردم. به نظرم آن‌ها برای اینکه محبوب و باکلاس جلوه کنند، لهجه خودشان را تغییر می‌دادند. من سال‌های زیادی کلاس رفتم و افراد زیادی را دیدم که یزدی هستند اما توی کلاس از لهجه یزدی خودشان استفاده نمی‌کنند، شاید آن‌ها هم آرزوی داشتن پدر و مادر تهرانی را داشتند. از نظر من همه این بچه‌ها یک نوع ترسی را زیر لهجه تهرانی خودشان پنهان می‌کردند. شاید از اینکه در جمع پذیرفته نشوند و مورد تمسخر قرار بگیرند می‌ترسند.

واکنش درونی‌سازی نگاه دیگران نیز در بخش‌هایی از روایت مهرانه وجود داشت او نیز بعد از مواجه با تلاش دیگران برای اصلاح سبک گفتاری‌اش و روبه‌رو شدن با تمسخر آن‌ها، سعی کرد واژه‌های بومی را از گفتار خود حذف کند و با تمرین کردن جلوی آینه، کلمات را قبل از بیان در ذهنش بچیند تا مورد تمسخر قرار نگیرد.

این اتفاق برای من هم پیش آمده بود؛ دقیقا زمانی که در دوران مدرسه برای اردو به اصفهان رفته بودیم. یکی از دوستانم که رها نام داشت به هنگام خرید از کسبهٔ اصفهانی، سعی می‌کرد تهرانی صحبت کند. هر چند در این تغییر لهجه خیلی هم موفق نبود و وقتی دلیل این اقدام را از او پرسیدم جواب داد: «آدم باید باکلاس باشه؛ این که اینجا یزدی صحبت کنی خیلی زشته». در طول سفر هم مدام تلاش می‌کرد ما را مجاب کند که یزدی حرف نزنیم و حتی ما را سرزنش می‌کرد.

درواقع تأکید بر گونهٔ زبانی تهرانی از سوی دیگرانِ اجتماعی به عنوان زبان استاندارد در جامعه، سایر گونه‌های زبانی را به حاشیه رانده و اگر فردی تمایل دارد در فضای اجتماعی، آموزشی و شغلی مورد قضاوت قرار نگیرد، ناچار است از این استاندارد زبانی پیروی کند.

نهان‌سازی زبان مادری

شرم نسبت به زبان مادری نوعی احساس خجالت و ناراحتی است که به هنگام صحبت کردن به زبان مادری به وجود می‌آید (شوئه[1]، ۲۰۲۳: ۱۵۴). افراد نیز معمولاً زبان مادری خود را به این دلیل سرکوب می‌کنند که از تبعیض، قضاوت و پیامدهای منفی استفاده از آن رهایی پیدا کنند، گفته‌هایشان برای سایرین قابل فهم‌تر باشد و به هنگام صحبت اضطراب کمتری را تجربه کنند (اوزون[2]، ۲۰۲۳).

به عنون مثال یکی از مشارکت‌کنندگان من به نام مهلا در ارتباط با یکی از عمیق‌ترین تجربه‌های شرم زبانی خود در سن هفده‌سالگی لب به سخن گشوده و می‌گوید، زمانی که عضو انجمن ادبی شهرستان نورآباد لرستان بودم. در آن دوره، شعر برای من فقط یک علاقه‌ی ساده نبود، بلکه بخشی از هویت و شیوه‌ی بیان احساساتم محسوب می‌شد. با اشتیاق فراوان در جلسات انجمن شرکت می‌کردم و شعرهایم را در حضور شاعران و استادان ادبیات می‌خواندم. فضای انجمن برایم نوعی جایگاه فرهنگی و حتی رویایی بود؛ جایی که تصور می‌کردم زبان و ادبیات باید امکان بیان آزادانه‌ی تجربه‌ها و هویت افراد را فراهم کند. اما یکی از همان جلسات باعث شد نگاه من به زبان و حتی به شیوه‌ی سخن گفتنم تغییر کند.

در یکی از همین نشست‌ها، هنگام شعرخوانی ناخودآگاه از یک واژه مربوط به گویش لکی استفاده کردم و به جای واژهٔ چای گفتم چوی. این واژه برای من کاملاً طبیعی بود، زیرا بخشی از زبان روزمره‌ام محسوب می‌شد. اما هنوز شعرم تمام نشده بود که

[1] Xue
[2] Uzun

چند نفر از حاضران شروع به خندیدن کردن. بعضی‌ها تلاش کردن تلفظ واژه‌ای که به کار بردم را اصلاح کنند. فضای جلسه ناگهان از جلسه شعرخوانی به جلسه قضاوت زبانی تبدیل شد. آن لحظه احساس کردم نه فقط شعرم، بلکه خودِ من، مورد تمسخر قرار گرفتم. خنده‌ها شاید از نظر دیگران کوتاه و بی‌اهمیت بود، اما برای من تبدیل به تجربه‌ای عمیق از شرم شد.

آن روز برای اولین بار فهمیدم که زبان فقط ابزار ارتباط نیست، بلکه می‌تواند معیاری برای ارزش‌گذاری اجتماعی افراد باشد. در آن جمع، فارسیِ معیار جایگاه زبان درست را داشت و گویش لکی، هرچند بخشی از هویت فرهنگی من بود، اما به عنوان امری نامناسب یا کم‌اعتبار تلقی شد. همین مسئله باعث شد احساس کنم زبان مادری و شیوه‌ی طبیعی حرف زدنم چیزی است که باید پنهان بشود. بعد از آن اتفاق، کم‌کم حضور من در انجمن کمتر شد تا جایی که دیگر به آن جلسات نرفتم. فضایی که پیش‌تر برای من الهام‌بخش بود، به محیطی تبدیل شد که در آن احساس ناامنی زبانی داشتم.

تأثیر این تجربه فقط محدود به همان جلسه نشد. بعد از آن، حساسیت شدیدی نسبت به لهجه و گویشم پیدا کردم. مدت‌ها تلاش می‌کردم تا شیوه صحبت کردنم را تغییر دهم. واژه‌ها را کنترل می‌کردم، روی تلفظ‌هایم کار می‌کردم و سعی داشتم هر نشانه‌ای از لحن یا گویش لکی را از صحبت‌هایم حذف کنم. در واقع بدون اینکه متوجه باشم، فرایندی از خودسانسوری زبانی را آغاز کرده بودم. این تغییر نه به دلیل علاقه‌ی شخصی، بلکه نتیجه‌ی فشاری بود که از سوی نگاه دیگران احساس می‌کردم. به مرور زمان، لهجه‌ام کمرنگ‌تر شد و حتی امروز که بیست‌ودو سال دارم، احساس می‌کنم بخشی از آن هویت زبانی را از دست دادم.

آنچه در روایت بالا آوردم در تجربه شخصی من نیز حاضر است. به یاد دارم زمانی که دانشجوی کارشناسی انسان‌شناسی بودم، یکی از موضوعاتی که بارها مورد توجهم قرار گرفته بود مسئله لهجه و مرزبندی آن با زبان فارسی معیار بود. این درگیری ذهنی از آنجا آغاز شد که تعداد زیادی از دانشجویان ورودی ما، بومی شهر یزد بودند و در دانشگاه به لهجه یزدی صحبت می‌کردند. این کنش زبانی برای ما امری عادی تلقی می‌شد تا اینکه در ترم ۴ که با استاد محسنی درس نظریه انسان‌شناسی داشتیم. ایشان به ما گفتند: «شماها فارسی صحبت نمی‌کنید!!. باید سعی کنید موقع حرف زدن لهجه یزدی را کنار بذارین. درست مثل علیرضا افتخاری. ببینین وقتی می‌خواد بخونه هیچ لهجه اصفهانی نداره». یه بار هم خاطرم هست که به ما یزدی‌ها گفتند: «شما باید فارسی حرف زدنو تمرین کنید. حالا تا هفته دیگه که با هم کلاس داریم، کمی فارسی تمرین کنید و سر کلاس فارسی صحبت کنید».

آن هفته گذشت و بالاخره روز موعود فرارسید و ما دوباره به کلاس نظریه‌های انسان‌شناسی رسیدیم. کلاس شروع شد و استاد از ما خواست درس هفته پیش را مرور کنیم. اولین نفر، نگار، شروع به صحبت کرد. او در کنترل لهجه یزدی موفق نبود و استاد با لبخند ملیحی که به لب داشت، سخنان او را قطع کرد و گفت: «نه. باید بیشتر تمرین کنی». دانشجویان بعدی هم کم و بیش تذکر تمرین بیشتر را دریافت کردند. برخی هم اصلاً تلاشی برای کنترل لهجه یزدی انجام ندادند. اما آنچه همیشه ذهن من را به خود درگیر کرده بود این پرسش بود که، چرا لهجه من فارسی تلقی نمی‌شد؟.

زبان من فارسی بود اما چون من و دوستانم به لهجه یزدی صحبت می‌کردیم و بخش موزیکال گفتار یا تلفظ ما با تهرانی‌ها تفاوت داشت. با این واکنش روبه‌رو می‌شدیم که، "فارسی صحبت نمی‌کنیم". از دیدگاه استاد گویا گونهٔ تهرانی معادل زبان فارسی قرار می‌گیرد و هر لهجه دیگری نظیر گونهٔ یزدی، فارسی محسوب نمی‌شود. بنابراین برای اینکه فارسی‌زبان به حساب بیاییم، باید لهجه یزدی خود را پنهان کنیم.

بحث

پژوهش حاضر با هدف فهم مردم‌نگارانهٔ سازوکار ایجاد و تداوم شرم زبانی در میان دارندگان تنوعات زبانی غیرمعیار انجام شد و یافته‌ها نشان داد که شرم زبانی ویژگی ذاتی یک گونه زبانی نیست بلکه محصول فرایندی اجتماعی است که از فشارهای بیرونی آغاز می‌شود. راویان نیز در ابتدا با روایت‌هایی چون برساخت شرم در زندگی روزمره، الزام به همانندسازی زبانی و صدای معیوب بر ارزش‌گذاری منفی دیگران اجتماعی نسبت به سبک گفتاری آن‌ها صحه گذاشتند و بیان کردند واکنش دیگری در قالب خندیدن در جمع، تذکر دادن در حضور دیگران و تحقیر یک گونه زبانی موجب ارزیابی منفی مشارکت‌کنندگان از سبک گفتاری‌شان شده

است. برخی از مشارکت‌کنندگان نگاه دیگریِ اجتماعی را درونی کرده و خود به ناظر گفتار خویش تبدیل شده بودند. آن‌ها در روایت خود بیان کردند که برای اینکه لهجه، گویش و یا زبانشان را در حرف زدن کنترل کنند جلو آینه تمرین کردند، در برخی از موقعیت‌ها ترجیح دادند سکوت کنند و یا آن سبک گفتاری را کنار گذاشتند.

برای تحلیل این فرایند نظریاتی که بر مناسبات قدرت تأکید دارند به عنوان چارچوب محوری مورد توجه قرار گرفتند. از میان این نظریات از نظریه بوردیو که زبان را به عنوان یک دارای اجتماعی ارزشمند تلقی می‌کند و نظریه ایدئولوژی زبانی، نظارت زبانی و نابرابری زبانی استفاده شد. از نظر بوردیو فقط برخی از اشکال خاص زبانی دارای ارزش اجتماعی هستند و همین امر تبیین می‌کند که چرا افرادی که به زبان معیار سخن می‌گویند در سیستم‌های رسمی و تعاملات اجتماعی روزانه خود از مزایای بهتری برخوردار می‌شوند. مزایایی نظیر موقعیت تحصیلی برتر، جایگاه اجتماعی بالاتر و موفقیت شغلی بالاتر. بنابراین برخی از فرم‌های زبانی قادرند برای فرد ایجاد سرمایه کنند و به بازتولید و تداوم امتیازات طبقاتی کمک نمایند (بوردیو، ۱۹۹۱). براساس رویکرد نابرابری زبانی نیز که نتیجه ارزش‌گذاری اجتماعی نابرابر بین زبان‌ها، لهجه‌ها و یا گونه‌ها است. برخی از سبک‌های ارتباطی گفتاری و یا نوشتاری در یک جامعه معین ارزشمندتر تلقی می‌شوند. این نابرابری زبانی حاصل غلبه رویکردهای تک زبانهٔ سنتی است. زیرا نهادهای دولت–ملت‌ها نظیر نظام‌های آموزشی، قضایی و بهداشتی هنوز هم ایده سنتی «یک زبان، یک ملت و یک سرزمین» را الگو خود قرار داده و سایر اشکال زبانی را به رسمیت نمی‌شناسند. در نهایت نابرابری اجتماعی از طریق بی‌ارزش شمردن سایر گونه‌های زبانی منجر به آسیب‌های جبران‌ناپذیری خواهد شد. برای نمونه در نظام آموزشی به بازتولید ناکامی تحصیلی و انزوای دانش‌آموزان خواهد انجامید (بونین[1]، ۲۰۱۳) که این پیامد را می‌شود در روایت فاطمه، ثمین و مهرانه مشاهده کرد. این نتیجه با تجربه زیسته انزالدوا[2] نیز همخوانی دارد. انزالدوا به دلیل اینکه در مدرسه امریکایی نتوانسته بود لهجه خود را کنترل کند نه تنها تنبیه بدنی شده بود بلکه در مدرسه، معلم سفیدپوستشان به او گفته بود، اگر می‌خواهی امریکایی باشی باید آمریکایی صحبت کنی. اگر هم دوست نداری به کشور خودت مکزیک برگرد (گالگوس، ۲۰۲۳: ۱۵۴).

براساس نظریه ایدئولوژی زبانی نیز که نوعی باور است و طی آن یک زبان یا لهجه استاندارد به عنوان تنها الگو مشروع و معتبر معرفی می‌شود. هرگونه انحراف از زبان استاندارد خواه از سوی گویندگان غیربومی و خواه گویندگان بومیِ دارای لهجه محلی با انگ‌های اجتماعی چون بی‌سواد، کوه‌نشین[3]، زشت[4] پیوند می‌خورد. امری که مشروعیت زبانی و هویتی میلیون‌ها گوینده را در زندگی روزمره سلب می‌کند. براساس این نظریه انگ ناشی از تبعیض لهجه‌ای و زبانی منجر به بروز احساس شرم در فرد می‌شود. گویندگانی هم که به واسطه گونه زبانی‌شان به حاشیه رانده شدند تحت تأثیر این ایدئولوژی، به جای استقامت در برابر این قضاوت‌های بیرونی خود را مقصر دانسته و برای حفظ آبرو و فرار از شرمساری دست به خودسانسوری زبانی و خروج از محیط ارتباطی می‌زنند (مولینا[5]، ۲۰۲۴: ۲–۹).

نظریه نظارت زبانی نیز بر این مهم تأکید دارد که شیوه‌های زبانی برخی از گویشوران توسط دیگران مشاهده شده و مورد نظارت قرار می‌گیرد. دیگرانی که در آن موقعیت قدرت بیشتری دارند و یا به گونه زبانی معیار صحبت می‌کنند. بنابراین سخن‌گویان غیربومی و افرادی که به سبک گفتاری استاندارد سخن نمی‌گویند در موقعیت فرودست قرار می‌گیرند (مارتین روجو و مارکز رایتز، ۲۰۱۹). این فشار برای انطباق با سبک گفتاری مورد پذیرش در آن موقعیت دقیقاً همان نیرویی است که در روایت‌های این پژوهش به شکل نظارت بیرونی ظاهر می‌شود و تجربه لاله، ثمین، یگانه و مهرانه نمونه‌هایی از آن به شمار می‌روند.

بعد از تجربه فشار بیرونی رفته رفته نگاه دیگرانِ اجتماعی در خود گوینده درونی می‌شود. ازاین‌رو فرد از آن پس نه فقط توسط دیگری اجتماعی بلکه توسط خود نیز مورد ارزیابی مکرر قرار می‌گیرد و در تعاملات اجتماعی پیش از سخن گفتن احتمال قضاوت

[1] Bonnin
[2] Anzaldúa
[3] Hillbilly
[4] Ugly
[5] Molina

را محاسبه می‌کند. این فرایند را می‌توان از طریق نظریه کولی تحلیل کرد. براساس نظریه خود آینه‌سان کولی، ما انسان‌ها طی تعاملات اجتماعی خویش به این موضوع توجه داریم که در ذهن دیگران چگونه ظاهر می‌شویم و دیگران در مورد ما چه قضاوتی دارند. براساس این قضاوت‌ها تصویری از خود، در ذهن ما شکل می‌گیرد و در نتیجهٔ تصویری که از قضاوت دیگران داریم احساسی از غرور و یا سرافکندگی را درباره خود خویش می‌پرورانیم. درواقع بررسی نظر «دیگری» درباره خود، شناختی بیرونی از خویش به ما می‌دهد (ریتزر، ۱۳۸۴: ۲۸۸). این شناخت به درونی کردن نگاه دیگری و حتی تغییر زبانی منجر می‌شود که تجربه فاطمه و مهلا نمونه روشنی از آن به شمار می‌آید زیرا مشارکت‌کنندگان برای اجتناب از تکرار احساس شرم ناشی از گونه زبانی‌شان از طریق خودسانسوری، تمرکز روی تلفظ کلمات و تغییر لهجه بر خود نظارت می‌کنند. مرور مطالعات تجربی هم حاکی از آن است که فشارهای بیرونی ناشی از قضاوت‌های اجتماعی به تدریج موجب تعدیل یا پنهان‌سازی یک گونه زبانی شده است. در خصوص شرم زبانی مطالعات بین‌المللی ابعاد مختلف این پدیده را نشان داده‌اند. برای نمونه آنگوینی و نگور (۲۰۲۴) بر برابر نبودن گویش‌ها در عرصه‌های اجتماعی–اقتصادی تأکید داشتند و بیان کردند گویش روگورو هم مثبت ارزیابی می‌شود و هم برای آموزش، جستجوی شغل و تجارت گویش غالب تلقی می‌گردد. پارک و مای (۲۰۲۵) نیز به این نتیجه دست یافتند که باوجود اشتراک قومی و زبانی کره شمالی با جنوبی؛ در کره جنوبی لهجه دانشجویان پناهنده کره شمالی مورد تحقیر قرار می‌گیرد و با کلیشه‌های منفی نظیر بی‌سوادی، فقر و حتی تهدید امنیتی همراه است. به‌طوری که دانشجویان سعی در پنهان کردن گونه زبانی خود داشته و از لهجه معیار تقلید می‌کنند. در ایران نیز پژوهش‌ها بر ارجحیت زبان استاندارد صحه گذاشتند. به عنوان نمونه مظفری و همکاران (۱۳۹۸) به این نتیجه رسیدند که استفاده از گونهٔ زبانی معیار در موقعیت‌های اجتماعی نظیر محیط کار، کوچه و بازار، رسانه و در گفتار با افراد تحصیل کرده نسبت به گونه‌های زبانی شیرازی ارجحیت دارد. در مطالعه‌ای دیگر بشیرنژاد (۱۳۹۷) به این نتیجه رسید که بیشترین میزان کاربرد گونهٔ مازندرانی، به حوزه خانواده تعلق دارد. اما در حوزهٔ آموزش رسمی و بخش‌های اداری، فارسی معیار بر گونهٔ مازندرانی چیرگی دارد. همچنین مهری و مهری (۱۳۹۵) تغییر زبان گفتاری از ترکی به فارسی را ابزاری برای نمایش فرادستی اجتماعی دانستند.

افزوده علمی مقاله حاضر به دانش موجود نیز در این است که چگونه تجربه‌ای ناخوشایند نظیر شرم زبانی منجر به درونی‌سازی حس شرم شده و به مانعی برای مشارکت فعال آموزشی، حفظ عزت‌نفس و تنوع فرهنگی تبدیل شده است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان می‌دهد که شرم زبانی ویژگی ذاتی یک گونه زبانی نیست بلکه محصول فرایندی اجتماعی است که از فشارهای بیرونی آغاز می‌شود و می‌توان به خودنظارتی درونی تبدیل شود. راویان نیز با روایت تجربیاتی نظیر مورد تمسخر قرار گرفتن در جمع، تذکر گرفتن در حضور دیگران و تحقیر یک گونه زبانی نشان دادند که چگونه ارزیابی منفی دیگران منجر به ارزیابی منفی آن‌ها از خود شده است. برخی از مشارکت‌کنندگان حتی نگاه دیگریِ اجتماعی را درونی کرده و خود به ناظر گفتار خویش تبدیل شده بودند. آن‌ها در روایت خود بیان کردند که جلو آینه تمرین می‌کردند، در برخی از موقعیت‌ها ترجیح دادند سکوت کنند و یا آن سبک گفتاری را کنار گذاشتند. این یافته‌ها اهمیت مسئله‌ای که در آغاز پژوهش مطرح شد را تأیید می‌کند و بر این مهم صحه می‌گذارد که شرم زبانی به مثابه یکی از بسترهای بازتولیدکننده نابرابری تلقی می‌شود که به صورت اجتماعی ساخته می‌شود و می‌تواند بر عزت نفس، مشارکت آموزشی و حس سرافکندگی افراد اثر بگذارد و به یک مانع ارتباطی در بین افراد تبدیل شود. از نظر کاربردی، یافته‌ها نشان داد که مداخلات مبتنی بر سرگذشت‌نویسی می‌تواند به افراد کمک کند تا با ارائهٔ توصیفی عمیق از تجارب خود در حوزه زبان، لهجه و گویش متوجه نیروهای اجتماعی بشوند که در شکل‌گیری شرم زبانی در آن‌ها نقش داشته است. همچنین پیشنهاد می‌گردد نظام آموزشی ایران تنوع گویشی و زبانی را به عنوان نوعی دارایی اجتماعی–فرهنگی ارزشمند به رسمیت بشناسد. به جای تأکید بر شکل واحدی از زبان بر تنوع زبان در موقعیت‌های مختلف تأکید شود و در نهادهای

رسمی و غیررسمی به منظور آگاهی افراد از پیامدهای ناشی از تذکر، تصحیح و شرمسارسازی علنی دیگران در محیط‌های اجتماعی مختلف، آموزش‌های لازم داده شود.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

برای انجام مقاله حاضر هیچ بودجه‌ای دریافت نشده است.

اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نگارش

در فرایند آماده‌سازی این مقاله، نویسنده به صورت محدودی از هوش ماشینی Gemini به منظور ویرایش و روانی نوشتار متن مقاله، ترجمه انگلیسی چکیده مبسوط مقاله و استانداردسازی منابع مقاله کمک گرفته است. پس از استفاده از این ابزار، نویسنده مطالب را بازخوانی و ویرایش کرده و مسئولیت کامل محتوای مقاله را بر عهده می‌گیرد.

تعارض منافع

تعارض منافعی وجود ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسنده اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده است.

بیانیه دسترسی به داده‌ها

داده‌هایی که از یافته‌های این مطالعه پشتیبانی می‌کنند بنا به درخواست معقول از نویسنده مسئول در دسترس هستند.

سپاسگزاری

نویسنده از تمام کسانی که در این مطالعه شرکت داشتند، قدردانی می‌کند. از داوران محترم نیز به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.

منابع

آخرتی، علی؛ ودادهیر، ابوعلی و انواری، زهره (۱۴۰۴). مراقبانه زیستن و به تشویش نگریستن به رنجی مداوم: یک مردمنگاریِ رِوایی در میان مراقبان بازماندگان سکته مغزی در ایران. *نامهٔ انسان‌شناسی*، ۲۲(۴۱)، ۱۷۷-۱۵۱. https://doi.10.22034/jasi.2026.2086284.1617

آروین، بهاره و میرزایی هابیلی، فاطمه. (۱۴۰۳). تحلیل میزان پایبندی به زبان مادری در میان قومیت‌های ترک، کرد و لر. *مجلهٔ مطالعات جامعه‌شناختی (نامهٔ علوم اجتماعی سابق)*، ۳۱(۱)، ۱۴۲-۱۲۵. https://doi.org/10.22059/jsr.2024.342438.1764

اهرن، لورا (۱۳۹۶). *زبان زنده درآمدی بر انسان‌شناسی زبان‌شناختی*. ترجمهٔ رضا مقدم‌کیا، تهران: سمت.

بشیرنژاد، حسن (۱۳۸۳). زبان‌های محلی ایران و خطر انقراض. *فرهنگ مردم ایران*، ۵، ۸۴-۶۵. https://B2n.ir/wu8415

بشیرنژاد، حسن. (۱۳۹۷). تحلیلی اجتماعی-زبانشناختی بر جایگاه و کاربرد مازندرانی و فارسی در استان مازندران. *زبان‌پژوهی*، ۱۰(۲۷)، ۱۴۵-۱۱۹. https://doi.10.22051/jlr.2017.12396.1218

حیدری، آرمان و هاشمی، سیده سپیده. (۱۴۰۳). تحلیل پدیدارشناسانهٔ سرطان زیسته (مورد مطالعه بیماران بیمارستان آیت‌الله کاشانی شهرکرد). *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی*، ۱۳(۴)، ۱۱۶-۹۳. https://doi.org/10.22108/srspi.2025.142081.2014

ریتزر، جرج (۱۳۸۴). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.

مدرسی، یحیی. (۱۳۹۳). *در آمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

مظفری، شراره؛ مدرسی، یحیی؛ افراشی، آزیتا و عاصی، مصطفی. (۱۳۹۸). تأثیر عوامل اجتماعی بر کاربرد تنوعات گونه‌ای از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی-شناختی. *زبان‌شناسی اجتماعی*، ۲(۴)، ۴۰-۲۷. https://doi.10.30473/il.2019.42023.1181

ملت‌دوست، سولماز؛ احمدخانی، محمدرضا؛ شعیری، حمیدرضا و کریمی فیروزجایی، علی. (۱۴۰۲). قومیت، نگرش و امنیت زبانی سخنگویان گونه‌های زبانی غیرمعیار ایرانی در شهر تهران. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایران*، ۸(۲)، ۲۳۷-۲۱۷. https://doi.10.22099/jill.2024.48766.1369

مهری، کریم و مهری، رضا. (۱۳۹۵). چگونگی تغییرات زبان گفتاری از ترکی به فارسی در دو دهه گذشته و مقاومت در مقابل تغییر در حال حاضر: پژوهش نظریه داده بنیاد. *فصلنامه علمی مطالعات فرهنگ-ارتباطات*، ۱۷(۳۵)، ۱۲۷-۱۰۹. https://doi.10.22083/jccs.2016.42566

References

Ahearn, L. M. (2017). *Living language: an introduction to linguistic anthropology*. Translated by Reza Moghadamkia, Tehran: Samt. [in Persian]

Akherati, A. Vedadhir, A. & Anvari, Z. (2026). Care-Full Living and Anxiously Regarding Enduring Suffering: A Narrative Ethnography among Caregivers of Stroke Survivors in Iran. *Iranian Journal Of Antheropology*, *22*(41), 151-177. https://doi.10.22034/jasi.2026.2086284.1617 [in Persian]

Aliyeva, G. B. (2023). Language as a means of communication and social construction: Regarding the formation of our identity and shared culture. *Futurity Philosophy*, *2*(1), 4-13. https://doi.org/10.57125/FP.2023.03.30.01

Amadi, C. E. (2022). The effect of language shaming on second language learners' self-confidence. *Interdisciplinary journal of african & asian studies*, *8*(1), 1-10.

Angwenyi, V., & Ngure, K. (2024). Attitudes and perceptions of language varieties: A case study of Ekegusii dialects in Kisii county. *International Journal of Humanity and Social Sciences, 3*(4), 47-53. https://doi.org/10.47941/ijhss.2244

Arvin, B. & Mirzaei Habil, F. (2024). Analysis of mother tongue adherence among Turkic, Kurdish and Lor ethnicities. *Sociological Review*, *31*(1), 125-142. https://doi.org/10.22059/jsr.2024.342438.1764 [in Persian]

Assmann, J. (2011). Communicative and cultural memory. In *Cultural memories: The geographical point of view* (pp. 15-27). Dordrecht: Springer Netherlands.

Bashirnezhad, H. (2007). The local languages of Iran and endangered. *Culture of the Iranian people*, *5*, 84-65. https://B2n.ir/wu8415 [in Persian]

Bashirnezhad, H. (2018). A Socio-linguistic Analysis on the Status and Usage of Mazandarani and Persian in Mazandaran. *Journal of Language Research*, *10*(27), 119-145. https://doi.10.22051/jlr.2017.12396.1218 [in Persian]

Bonnin, J. E. (2013). New dimensions of linguistic inequality: An overview. *Language and Linguistics Compass*, *7*(9), 500-509. https://doi.org/10.1111/LNC3.12041

Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press.

Codó, E., & Collins, C. (2025). Stigma, self-styling and 'forced accents. *English L2 Speakers in Spain. World Englishes*, *45*, 468–484. https://doi.org/10.1111/weng.12721

Duranti, A. (2009). *Linguistic anthropology: A reader* (2nd ed.). Hoboken: Wiley-Blackwell.

Fikry, N. (2022). A Genre of Failed Novelists and Poets: Exploring Ethnography through a Narrative Lens. *Anthropology and Humanism*, 47(1), 55–68. https://doi.org/10.1111/anhu.12356

Gallegos, L. (2023). The affective injustice of linguistic shame. *Philosophical Topics*, *51*(1), 149–162. https://doi.org/10.5840/philtopics20235118

Götsch, B., & Palmberger, M. (2022). The Nexus of Anthropology and Narrative: Ethnographic Encounters with Storytelling Practices. *Narrative Culture*, *9*(1), 1–22. https://digitalcommons.wayne.edu/narrative/vol9/iss1/1

Gubrium, J. F., & Holstein, J. A. (2008). *Narrative ethnography*. In S. N. Hesse-Biber & P. Leavy (Eds.), Handbook of emergent methods (pp. 241–264). New York: Guilford Publications.

Hedari, A. & Hashemi, S. S. (2024). Phenomenological Analysis of Lived Experience of Cancer: A Case Study of Patients at Ayatollah Kashani Hospital in Shahrekord. *Strategic Research on Social Problems, 13*(4), 93-116. https://doi.org/10.22108/srspi.2025.142081.2014 [in Persian]

Martín Rojo, L., & Márquez Reiter, R. (2019). Language surveillance: Pressure to follow local models of speakerhood among Latinx students in Madrid. *International journal of the sociology of language*, *2019*(257), 17-48. https://doi.org/10.1515/ijsl-2019-2019

Matos, M., & Pinto-Gouveia, J. (2010). Shame as a traumatic memory. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, *17*(4), 299–312. https://doi.org/10.1002/cpp.659

Mehri, K. & Mehri, R. (2016). Changes of Turkish to Persian spoken language in the past two decades and todays resistance to change grounded theory study. *Journal of Culture-Communication Studies*, *17*(35), 109-127. https://doi.10.22083/jccs.2016.42566 [in Persian]

Mellatdoost, S. Ahmadkhani, M. Shairi, H. R. & Karimi Firouz Jaie, S. (2024). Ethnicity and attitudes and language security of non- standard varieties of Iranian language speakers in Tehran. *Journal of Linguistics & Iranian Languages*, *8*(2), 217-237. https://doi.10.22099/jill.2024.48766.1369 [in Persian]

Misaki, M. (2023). The double bind of "Shame": The colonial ramifications in Tahitian language revitalization. *Journal of Linguistic Anthropology*, *33*(1), 51–71. https://doi.org/10.1111/jola.12388

Modarresi, Y. (2014). An introduction to sociolinguistics. Tehran: Institute for Humanities & Cultural Studies. [in Persian]

Molina, C. (2024). Shame on me: The individual whitewash of a social stigma underpinned by language ideologies. *Multilingua*, *43*(1), 35-62. https://doi.org/10.1515/multi-2022-0119

Molokomme, R. T. (2026). The Power of Mother Tongue: A Critical Analysis of Language Exclusion in Qualitative Research and Its Implications for Narrative Depth. *Journal of Cultural Analysis and Social Change*, *11*(1), 2535–2446. https://doi.org/10.64753/jcasc.v11i1.4418

Motomura, A. (2024). Speaking While Asian: Being in America with an Accent. *Studies in Gender and Sexuality*, *25*(4), 324–328. https://doi.org/10.1080/15240657.2024.2414499

Mozaffari, S. Modarresi, Y. Afrashi, A. & Assi, M. (2019). The Impact of Social Factors on the Use of Lectal Variations from a Socio-cognitive Linguistics Perspective. Journal of Sociolinguistics, *2*(4), 27-40. https://doi.10.30473/il.2019.42023.1181 [in Persian]

Park, M. Y., & May, S. (2025). Linguistic discrimination in higher education: experiences of North Korean university students in South Korea. *Language, Culture and Curriculum*, *38*(1), 113-129. https://doi.org/10.1080/07908318.2024.2422354

Porras, K. I. (2022). A reflection of linguistic ideologies, inequality, and class: Language shaming practices on Facebook. *International Journal of English Literature and Social Sciences*, *7*(2), 235–243. https://dx.doi.org/10.22161/ijels.72.30

Pretorius, L. (2024). "I realised that, if I am dead, I cannot finish my PhD!": A narrative ethnography of psychological capital in academia. In *Research handbook of academic mental health* (pp. 32-47). United Kingdom: Edward Elgar Publishing.

Ritzer, G. (2005). Contemporary sociological theory. Translated by Mohsen Salasi, Tehran: Elmi.

Schulte, N., Basch, J. M., Hay, H. S., & Melchers, K. G. (2024). Do ethnic, migration-based, and regional language varieties put applicants at a disadvantage? A meta-analysis of biases in personnel selection. *Applied Psychology*, *73*(4), 1866-1892. https://doi.org/10.1111/apps.12528

Straaijer, R. (2011). *Language Standardization*. New York: Oxford Bibliographies in Linguistics.

Stickel, G. (2010). *Domain loss of a language and its short-and long-term consequences. National Languages in Higher Education*. 13–22. https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/index/index/docId/5716

Swetha, M., & Aravind, B. R. (2025). Language as power: Analyzing the intersection of linguistics and politics in Ijeoma Oluo's work. *Social Sciences & Humanities Open*, *11*, 101405. https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101405

Uzun, T. (2023). Foreign accent, identity and accent discrimination: A literature review. *International Journal of Language Academy*, *11*(2), 252–266. http://doi.org/10.29228/ijla.69110

Warchala, J. (2006). Širjenje pogovornega jezika in umikanje narečja kot značilna težnja sodobne poljščine. *Jezik in Slovstvo*, *51*(3-4), 123–139. https://doi.org/10.4312/jis.51.3-4.123-139

Wijaya, A. R., & Rizal, C. A. (2023). Social discrimination: A case study of social subordination to Eastern Vernacular Indonesian speakers. *Prasasti: Journal of Linguistics*, *8*(1), 1-16. https://doi.org/10.20961/prasasti.v8i1.59278

Xue, Q. (2023). Exploring the causes of "mother tongue shame" when watching Mandarin dubbing of non-native language films and TV programs. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, *13*, 152–157. https://doi.org/10.54097/ehss.v13i.7886

Zeeshan, M., Tanveer, S., & Humayun, B. (2026). Sociolinguistic dimensions of language policy: Psychological effects of dominant languages on identity and self-esteem. *Physical Education, Health and Social Sciences*, *4*(1), 106-110. https://doi.org/10.63163/jpehss.v4i1.1300